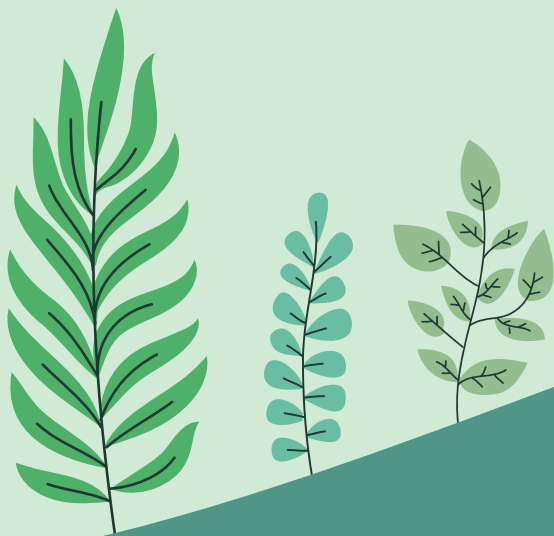

GUIA DE LITIGIS AMBIENTALS ESTRATÈGICS

Primera edició: desembre de 2025

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva dels autors i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.

Aquesta guia és part del programa “ Impulsant la justícia climàtica i la defensa del dret al medi ambient amb la generació de coneixement, eines i propostes basades en els drets humans, des de les mirades feminista, interseccional i descolonial”, que ha dut a terme el Fons de Defensa Ambiental i l'Institut de Drets Humans de Catalunya – IDHC, amb el finançament de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.

Autoria: Cristina Genescà Martell i Àlex Peñalver Cabré.

© Fons de Defensa Ambiental

Dipòsit legal: B. 23024-2025

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:

AMB EL SUPORT DE:

ÍNDEX

6 ABREVIATURES

8 INTRODUCCIÓ

11 1. QUÈ ENTENEM PER LITIGI AMBIENTAL ESTRATÈGIC?

12 A. ANTECEDENTS

15 B. DEFINICIÓ

20 C. ALTRES TIPUS DE LITIGIS SEMBLANTS AL
LITIGI AMBIENTAL ESTRATÈGIC

22 2. CARACTERÍSTIQUES BÀSIQUES DEL LITIGI AMBIENTAL ESTRATÈGIC

23 A. OBJECTIUS

24 B. ACTOR SOCIAL

25 C. ALIANCES ESTRATÈGIQUES

26 D. INCIDÈNCIA POLÍTICA

26 E. ACCIÓ MEDIÀTICA

27 F. COMPONENT JURÍDIC

29 3. FASES DEL LITIGI AMBIENTAL ESTRATÈGIC

30 A. ABANS: CONSTRUCCIÓ DEL CAS

49 B. DURANT: EL PROCÉS JUDICIAL

57 C. DESPRÉS: DECISIÓ JUDICIAL

69 **INFORMACIÓ D'INTERÈS**

70 LLOCS WEB

71 LITIGIS AMBIENTALS ESTRATÈGICS

73 REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

78 RECURSOS AUDIOVISUALS

Abreviatures

CAJAR

Colectivo de Abogados José Albear Restrepo

CCA

Comisión de Cooperación Ambiental

CEJIL

Centro por la Justicia y el Derecho Internacional

CEHRD

Centro para el Medio Ambiente, los Derechos Humanos y el Desarrollo

CELS

Centro de Estudios Legales y Sociales

CEMDA

Centro Mexicano de Derecho Ambiental

CFE

Comisión Federal de Electricidad

CHRP

Comissió de Drets Humans de Filipines

Comisión IDH

Comissió Interamericana de Drets Humans

CONAIE

Confederación de Nacionalidades Indígenas de Ecuador

Corte IDH

Cort Interamericana de Drets Humans

EDF

Électricité de France

EPM

Empresas Públicas de Medellín

GEI

Gasos d'efecte hivernacle

IPCC

Grup Intergovernamental sobre Canvi Climàtic

MRVA

Movimiento Ríos Vivos Antioquia

ONG

Organització no governamental

ONU

Organització de les Nacions Unides

SLAPP

Litigació estratègica contra la participació pública

TEDH

Tribunal Europeu dels Drets Humans

TJUE

Tribunal de Justícia de la Unió Europea

UE

Unió Europea

INTRODUCCIÓ

Els litigis ambientals estratègics disten de ser quelcom estanc i homogeni. En efecte, es poden desenvolupar a través de diferents tipus de processos, des de litigis tradicionals fins a demandes constitucionals, passant per comunicacions davant de comitès de compliment o procediments basats en drets humans davant de tribunals internacionals. No obstant això, en totes les seves modalitats és imprescindible que hi hagi una estratègia jurídica prèvia: (1) la determinació d'una visió i principis, (2) la formulació d'objectius a curt, mitjà i llarg termini i (3) la determinació de les accions a executar per aconseguir els objectius que persegueix —litigis, incidència política, comunicacions, etc.

Aquesta tipologia de litigi s'ha desenvolupat i s'ha posat en pràctica de manera més extensa a l'Amèrica Llatina per necessitat i per un context relacional amb el medi ambient més proper. Tanmateix, tal com s'explica en la guia, la litigació ambiental estratègica es duu a terme avui dia en tots els continents.

El litigi ambiental estratègic s'enfronta a una sèrie de reptes que, sovint, depenen del país on es planteja. Per exemple, l'existència d'un estat de dret i d'un sistema judicial adequat és imprescindible per plantejar determinades estratègies jurídiques, la qual cosa no es compleix en tots els països del Sud Global; els problemes de legitimitat activa, que sovint són un impediment per accedir a la justícia; els costos elevats del procediment, que també es plantegen com un greu problema segons quines comunitats volen exercir aquest tipus de litigi, sobretot tenint en compte que és important un acompanyament lletrat molt especialitzat en molts casos, etc.

La guia pretén acostar mirades entre aquells que litiguen des del Nord i el Sud Global¹ i ser una eina d'aprenentatge i millora en l'activitat de defensa jurídica —i no jurídica— del medi ambient i els drets humans arreu del món. Per a aquesta missió, el contingut gira a l'entorn dels punts en comú dels diferents tipus de litigis ambientals estratègics per traçar un esquema pràctic a través del qual poder assolir els reptes als quals han de fer front.

El Fons de Defensa Ambiental (FDA) és una associació independent i sense ànim de lucre creada en 2004 que es dedica a l'assessorament jurídic per a la defensa del medi ambient. I la Clínica jurídica ambiental és una de les clíniques del programa “Dret al Dret” de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona que té com a finalitat afavorir les relacions de col·laboració i treball conjunt amb les organitzacions socials per a la utilització del dret com una de les eines de transformació social i millorar la formació dels estudiants. L'FDA és una de les entitats on els estudiants de la Clínica jurídica ambiental poden fer pràctiques curriculars o extracurriculars.

La guia ha estat redactada per Cristina Genescà Martell (assessora jurídica de l'FDA) i Àlex Peñalver Cabré (coordinador de la Clínica jurídica ambiental i membre també de l'FDA), que s'ha encarregat també de la direcció. La guia té el seu origen en un projecte de recerca sobre aquesta temàtica de l'Observatori de Dret Públic IDP

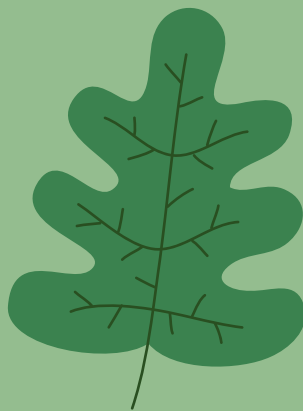
1. Es fa referència a “Nord Global” i “Sud Global” com a conceptes polítics, artificials, no geogràfics, que assenyalen la situació d'aquells països que compareixen una posició estructural de centre (Nord) o de perifèria o semiperifèria (Sud) en el sistema-món modern. Vegeu: Cairo Carou, H. i Bringel, B. (2010). “Articulaciones del Sur Global: afinidad cultural, internacionalismo solidario e Iberoamérica en la globalización contrahegemónica”. *Geopolítica(s)*, 1(1), pàg. 41-63. Disponible a <https://revistas.ucm.es/index.php/GEOP/article/view/GEOP1010120041A/13423>

del qual Àlex Peñalver Cabré va ser investigador principal i que va comptar amb la col·laboració dels estudiants de la Clínica jurídica ambiental Jana Secall Ferré i Òscar Andrews Bossy. El text final l'ha revisat Jaume Pujolràs i Pomés, assessor jurídic de l'FDA, i ha comptat amb les interessants aportacions dels advocats Meritxell Cotrina Jové i Eduard Castells Tió, de l'FDA; Rodrigo Gutiérrez, de l'Instituto de Investigaciones Jurídicas de la Universidad Nacional Autónoma de Mèxic, i Marcos Emilfork, de FIMA, una ONG de Xile que treballa per al dret a l'ambient.

En aquesta guia s'aborden els següents tres aspectes bàsics sobre els litigis ambientals estratègics: la conceptualització, les característiques bàsiques i les diferents fases. Al final del volum s'inclou una recopilació de recursos útils i informació d'interès per aprofundir en la temàtica.

La *Guia de litigis ambientals estratègics* no s'esgota amb la lectura, sinó que està pensada i redactada perquè sigui un document útil en la pràctica de la defensa dels drets humans i ambientals. Per això, es dirigeix tant als professionals jurídics especialitzats en la matèria com a tota la ciutadania i a col·lectius organitzats que estiguin interessats en aquesta qüestió.

1. QUÈ ENTENEM PER LITIGI AMBIENTAL ESTRATÈGIC?

A. Antecedents

El litigi estratègic apareix als anys 50 i 60 als Estats Units com a conseqüència d'una nova manera de litigar que no segueix les mateixes pautes que els litigis tradicionals o ordinaris, sinó que van dirigits a provocar un canvi en les polítiques públiques, en les lleis mitjançant reformes estructurals.

Un dels casos que es considera que va marcar l'inici del litigi estratègic va ser *Brown contra el Consell d'Educació de Topeka*, 347 US 483 (1954). La segregació social que hi havia als Estats Units en aquella època afectava directament els infants afrodescendents i la seva escolarització, ja que vulnerava el dret a l'educació en condicions d'igualtat. La Cort Suprema dels Estats Units es va pronunciar després que diferents casos de naturalesa semblant es desenvolupessin als estats de Kansas, Carolina del Sud, Virgínia i Delaware. En tots els casos, un menor afrodescendent, a través del seu representant legal, sol·licitava l'ajut dels tribunals perquè l'admetessin a escoles públiques de la seva comunitat sense que el discriminessin per motius racials. A tots ells se'ls havia denegat l'admissió a les escoles on els alumnes eren blancs, basant-se en lleis que requerien o permetien la segregació. La Cort Suprema va considerar: "quan un Estat s'ha compromès a proporcionar una oportunitat d'educació a les seves escoles públiques, aquesta oportunitat és un dret que s'ha de posar a disposició de tothom en igualtat de condicions" (p. 493 de la sentència).

Arran de les decisions de la Cort Suprema, *Brown I* i *Brown II*, dictades el maig del 1955 i el maig del 1956, respectivament, es va declarar que el sistema segregacionista en l'àmbit educatiu era inconstitucional i es va encomanar als poders públics la reforma de les polítiques per adequar les decisions del tribunal. A més, es va ordenar la supervisió d'aquesta reforma per assegurar que es dugués a terme al més aviat possible. Aquest cas va establir un precedent als Estats Units i va impactar en altres àmbits com el penitenciari, l'habitatge o la salut mental.

A partir d'aquell moment, a diferents països del món és possible identificar una tendència creixent de casos en què els tribunals intervenen per intentar

1. Què entenem per litigi ambiental estratègic?

impulsar reformes a càrrec dels poders públics (Basch, 2010). A la dècada dels anys 90, l'Amèrica Llatina va ser una de les principals regions que va agafar el relleu del litigi estratègic per intentar que avancedessin processos d'ampliació de drets econòmics, socials i culturals en diferents contextos de pobresa i desigualtat.

La Cort Constitucional de Colòmbia es va posicionar a l'avantguarda de l'Amèrica Llatina a l'hora d'encausar solucions a situacions estructurals de violació de drets. A partir de decisions com la de la sentència T025/04, relativa al conflicte armat i la població interna desplaçada com a resultat del mateix, la Cort va convocar l'Estat de Colòmbia, juntament amb els demandants i organitzacions de la societat civil, perquè consensuessin programes que donessin remei a la crisi humanitària existent.

A l'Argentina destaca el cas Verbitsky. El Centro de Estudios Legales y Sociales (CELS) va sol·licitar que es declarassin inconstitucionals les condicions de tancament en què es trobaven les persones detingudes en establiments penals i comissaries de la província de Buenos Aires perquè vulneraven els seus drets fonamentals. Gràcies a la resolució de la Cort Suprema, el març del 2006, la legislatura provincial va aprovar la Llei 13449,² que va reformar el règim d'excarceració del Codi Civil Processal Penal de Buenos Aires.

En l'actualitat, arran de la despulla territorial dels pobles indígenes causada per megaprojectes, ha sorgit una tercera onada de litigis que aprofiten el volum d'experiències i coneixement acumulat durant els anys en què s'ha desenvolupat la litigació estratègica (Gutiérrez, 2024) i s'ha aplicat al litigi ambiental. En la lluita contra el canvi climàtic, la Plataforma de Litigio Climático para América Latina y el Caribe³ situa Mèxic, Brasil i Xile com els països on s'estan tramitant més casos de litigis ambientals estratègics, seguits per Colòmbia i Argentina.

2. Text de la Llei 13449 disponible a: <https://normas.gba.gob.ar/documentos/BMy8rC8B.html#:~:text=Llei%2013449&text=Per%20el%20present%20projecto%20de,Excarcelaci%C3%B3n%20i%20Eximici%C3%B3n%20de%20Prisi%C3%B3n>.

3. Lloc web de la plataforma: <https://litigioclimatico.com/es>

A l'Amèrica Llatina, la litigació ambiental estratègica ha sorgit com a part d'un procés dialògic i interdisciplinari impulsat per les mateixes lluites territorials dels pobles. En aquesta regió, l'estratègia no solament parteix de l'àmbit jurídic, sinó que es nodreix de les experiències comunitàries, de la defensa del territori i de la necessitat urgent de frenar conflictes socioecològics. Es tracta d'una construcció col·lectiva a partir de la pràctica, més enllà d'allò jurídic i teòric, que busca generar transformacions socials i polítiques, evitar la imposició de projectes extractius i garantir els drets ambientals des d'una perspectiva integral, incloent-hi aspectes com la mitigació, la compensació i la reparació dels impactes patits (Pérez, 2024).

Aquest enfocament reconeix la vulnerabilitat dels territoris davant de megaprojectes amb impactes ambientals, socials, culturals i econòmics. Davant d'això, s'ha anat teixint una pràctica interdisciplinària que articula sabers jurídics, tècnics i comunitaris, per tal de visibilitzar i enfrontar aquests impactes des d'una mirada àmplia. Així, la litigació ambiental estratègica a l'Amèrica Llatina no és solament una eina legal, sinó també un espai de reflexió, organització comunitària, construcció d'aliances, resistència i creació d'alternatives des de les pròpies recerques dels pobles per la cura i l'autodeterminació dels seus territoris (Pérez, 2024).

Exemples emblemàtics a la regió mostren com aquest enfocament s'ha implementat en contextos marcats per la defensa territorial davant de projectes extractius. A Mèxic, la comunitat indígena zapoteca d'Unión Hidalgo, a Oaxaca, va emprendre una lluita legal contra l'empresa francesa Électricité de France (EDF) per aturar la construcció del parc eòlic Gunaa Sicarú. La comunitat va argumentar que no se la va consultar adequadament, cosa que va violar el seu dret al consentiment lliure, previ i informat (Durán i Pujolràs, 2025). Després d'anys de litigi i mobilització comunitària, el 2022, la Comisión Federal de Electricidad (CFE) va rescindir definitivament el contracte de subministrament elèctric a EDF i, consegüentment, es va cancel·lar el projecte (ProDesc, 2021).

A Xile, el cas del projecte miner Pascua Lama (LeBlanc, 2020) és un dels més reconeguts: després d'anys de litigis impulsats per comunitats locals i ONG,

1. Què entenem per litigi ambiental estratègic?

es va aconseguir revocar-ne l'autorització ambiental pels greus impactes a glaceres i fonts d'aigua. Més recentment, el conflicte al voltant del projecte Dominga a Xile (Arroyo, 2025) ha visibilitzat com els tribunals ambientals en aquest país poden ser espais de disputa estratègica per a la protecció d'ecosistemes marins únics com l'arxipèlag de Humboldt. Aquests casos reflecteixen com la litigació ambiental estratègica a l'Amèrica Llatina es construeix des de les resistències territorials i l'articulació de sabers, més que no pas des d'estructures institucionals consolidades.

Aquesta visió del litigi ambiental estratègic contrasta amb els enfocaments, sovint més institucionalitzats a Europa o als Estats Units, en què grans ONG assumeixen un protagonisme principal per impulsar litigis que puguin provocar transformacions en les polítiques públiques i les lleis ambientals.

B. Definició

És complicat donar una definició única del concepte *litigi ambiental estratègic* per diverses raons (Medici-Colombo, 2024), entre elles, que es tracta d'un concepte relativament nou en el camp ambiental.

En primer lloc, és important entendre què és un litigi estratègic. El litigi estratègic és aquell **que, juntament amb altres accions jurídiques o d'un altre tipus, promou canvis i/o transformacions jurídiques, socials, econòmiques i culturals**. D'aquesta manera, l'element clau d'aquest tipus de litigi és la finalitat general que es persegueix, encara que les accions jurídiques que s'hi emprenguin estiguin enfocades a fites i objectius més concrets i tangibles. El seu propòsit és generar un conflicte jurídic, a partir d'un conflicte social sovint preexistent, per intentar impulsar un procés de transformació de polítiques, normes o pràctiques que violen de manera sistemàtica els drets de les persones (Gutiérrez, 2024). Perquè el litigi estratègic sigui de tipus ambiental, s'ha de referir a problemes ambientals importants que poden afectar de manera sistemàtica els drets humans i, en particular, el medi ambient o, si s'escau, els drets de la natura.

A diferència del litigi ordinari, el litigi estratègic es dirigeix a un tribunal i busca visibilitzar un conflicte social o ambiental per qüestionar l'ordre establert; s'obre així una batalla política —o, en cas que ja estigui oberta, situa el conflicte a l'agenda pública— amb la finalitat de transformar les arrels del problema. En canvi, el litigi ordinari percep el tribunal com una institució pública autònoma que permet resoldre un conflicte concret i individualitzat.

Per tant, el litigi estratègic sempre implica un procés de selecció per iniciar un procediment judicial o altres intervencions legals d'interès públic per tal d'aconseguir un canvi més ampli que vagi més enllà de l'individual (Noval, 2024). Els objectius que pot perseguir el canvi pretès poden ser, per exemple, la modificació de lleis o de criteris a l'hora d'aprovar-les; la creació o la transformació de polítiques públiques, d'activitats, actuacions o conductes de governs i/o empreses, o la sensibilització de l'opinió pública. L'important és que, si bé té com a gran objectiu general alterar l'estat de coses injust, per avançar cap a la meta ha de plantejar, en cada cas, objectius estratègics més específics (Gutiérrez, 2024). La definició dels objectius específics és el que converteix aquest tipus de litigi en estratègic.

En aquest sentit, el litigi ambiental estratègic no se centra tant a resoldre un cas concret, sinó que parteix d'una estratègia per **resoldre problemes ambientals complexos i de gran abast**. No es limita a aconseguir una sentència favorable, sinó a promoure efectes institucionals o fins i tot socials més amplis en l'àmbit ambiental.

Per tant, els elements essencials que defineixen el litigi ambiental estratègic són els següents:

1. La intenció que el cas es converteixi en emblemàtic o paradigmàtic perquè generi un gran impacte en la societat, així com canvis importants en el dret ambiental.
2. L'anàlisi i la implementació d'accions per aconseguir efectes significatius a la legislació i a les polítiques públiques que afectin el medi ambient.
3. Transcendir els drets i els interessos individuals.

1. Què entenem per litigi ambiental estratègic?

4. Les accions estan encaminades a garantir els drets ambientals davant de les institucions estatals o internacionals.

Finalment, val la pena destacar que les accions que s'esmenten en els apartats 2 i 4 següents, sobre els elements essencials que defineixen el litigi ambiental estratègic, transcendeixen allò jurídic. Quan s'impulsa un litigi d'aquesta mena, no n'hi ha prou a confiar únicament en la via judicial per assolir els objectius específics desitjats. Si bé l'acció legal és una eina central, per si sola poques vegades aconsegueix provocar transformacions profundes. Per això, és clau que el litigi es complementi des del començament amb altres formes d'acció que treballin de manera coordinada per assolir el canvi que es busca.

Aquest tipus d'enfocament no es pot construir des d'una mirada jurídica tradicional, ja que es tracta d'un procés ampli i sistemàtic que articula diverses eines i recursos disponibles en altres àmbits, com el polític, el mediàtic i el social. Exemples d'accions no judicials podrien ser:

- ✓ Llançar campanyes de comunicació que visibilitzin el conflicte.
- ✓ Establir aliances amb actors clau.
- ✓ Promoure la participació de les comunitats afectades.
- ✓ Incidir en espais polítics on es prenen decisions relacionades amb el cas.

S'ha de tenir en compte en la planificació estratègica el context ampli en què es desenvolupa: el clima polític, les possibilitats de generar suport mediàtic, el moment social i la relació de forces entre els diferents actors implicats. És important anticipar les resistències que poden sorgir, especialment dels sectors que tenen interès a mantenir l'*statu quo* econòmic, polític i cultural (Gutiérrez, 2024).

En relació amb les resistències, cal apuntar que en algunes jurisdiccions, com per exemple davant del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE), els anomenats *non-climate aligned cases* (casos no alineats amb el clima) representen el gros de les causes ambientals presentades davant del tribunal (Campins, 2024). Aquestes accions sovint van en contra de mantenir

l'*status quo* en pretendre una reducció dels estàndards de protecció. Així, per exemple, els operadors econòmics s'han dirigit a qüestionar la legalitat dels procediments d'assignació dels drets d'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle (GEI); han posat en dubte la validesa de la normativa de la UE per determinar les primeres matèries amb risc de provocar un canvi indirecte de l'ús de la terra, o l'extraterritorialitat de l'aplicació de les normes relatives al mercat interior del gas (Campins, 2024). Per aquest motiu, avui no solament cal anticipar les resistències per a l'avenç de la litigació ambiental, sinó fins i tot saber anteposar-se a les estratègies que s'han creat per buscar un retrocés.

Per tot això, el rol del component jurídic dins de cada cas estratègic és diferent i s'ha de definir com a eix principal de l'acció o bé atorgar-li un paper més instrumental, ja sigui per guanyar temps, generar debat públic o enfortir la legitimitat d'una causa. Això és important ja que, fins i tot en els escenaris en què s'obté una sentència favorable, aquesta no sempre resulta suficient per produir canvis reals en la situació judicialitzada, sigui per incompliment de les resolucions o sigui per la impossibilitat d'executar-les.

Per il·lustrar el que exposa aquest apartat, és útil el cas següent. El 1996, el Centro Mexicano de Derecho Ambiental (CEMDA) va denunciar el Govern mexicà davant la Comisión de Cooperación Ambiental (CCA)⁴ perquè no aplicava la legislació ambiental mexicana a l'hora d'emetre els permisos ambientals per a una central portuària a Cozumel dins d'un espai natural protegit.

4. La CCA és una organització intergovernamental establerta el 1994 pels governs del Canadà, els Estats Units i Mèxic per instrumentar l'Acord de Cooperació Ambiental d'Amèrica del Nord, ACA-AN, un conveni en matèria de medi ambient paral·lel del Tractat de Lliure Comerç d'Amèrica del Nord, TLCAN. La missió de la CCA és facilitar la cooperació i la participació ciutadana amb vista a contribuir a la conservació, protecció i millorament del medi ambient als tres països. En el context dels creixents vincles econòmics, comercials i socials entre el Canadà, els Estats Units i Mèxic, la CCA treballa per al benefici de les generacions presents i futures. Més informació a: <https://www.cec.org/es/>

1. Què entenem per litigi ambiental estratègic?

Aquesta va ser la primera acció que es va plantejar per a aquest litigi, de tipus jurídic, de resultes de la qual es va publicar el primer *Informe de los Hechos* on consten les irregularitats en què el Govern mexicà va incórrer en emetre les autoritzacions. Tot seguit, el Govern mexicà va cancel·lar tot el projecte i només va permetre la construcció d'un moll. Gràcies al treball i la negociació amb les autoritats del CEMDA, juntament amb altres organitzacions, es va aconseguir un fideicomís per crear l'àrea natural protegida Arrecifes de Cozumel i el Programa de Ordenamiento Ecológico Territorial de la Isla de Cozumel y su Área Marina de Influencia,⁵ que avui dia encara són vigents.

Aquesta acció és un exemple de com l'elecció adequada d'una estratègia pot servir per millorar la situació de manera general, més enllà de la resolució del cas, gràcies a la presa de mesures concretes per salvaguardar una regió ecològicament important. En aquest cas, l'efecte polític i mediàtic de l'acció internacional obtinguda per la participació de la coalició i l'acompanyament d'altres organismes defensors del medi ambient va ser clau per aconseguir cancel·lar oficialment el projecte. Si la defensa legal s'hagués centrat únicament en l'àmbit estatal, potser no s'hauria aconseguit el mateix resultat (Rodríguez, 2013).

Tot i que no s'ha entrat a definir pròpiament com a concepte, aquesta guia entén el *litigi* en un sentit ampli i obert. És a dir, no considera que el litigi ambiental estratègic pivoti, solament o com a requisit, sobre accions davant d'òrgans judicials com tribunals o jutjats. D'altra banda, l'accés a la justícia en matèria ambiental es pot articular mitjançant accions davant d'organismes administratius estatals, agències o altres ens independents i imparcials diferents d'un òrgan judicial,⁶ com són els comitès de compliment previstos en molts tractats

5. Publicat al *Periódico Oficial del Gobierno* de l'Estat de Quintana Roo el 21 de maig del 2002. Disponible a: <https://www.ordenjuridico.gob.mx/Estatal/QUINTANA%20ROO/Municipios/Cozumel/COZPro1.pdf>

6. Article 9.1, sobre accés a la justícia, del Conveni sobre l'accés a la informació, la participació del públic en la presa de decisions i l'accés a la justícia en matèria de medi ambient (Conveni d'Aarhus), 1998, 25 de juny.

internacionals sobre medi ambient. En aquest sentit, sovint s'han dirigit accions legals davant de comitès internacionals els pronunciaments dels quals tenen gran influència en les decisions de tribunals estatals interns (de Vílchez i Fernández, 2024). Aquestes accions davant d'òrgans no judicials també es consideren de litigi ambiental estratègic (Gastón-Medici, 2024).

C. Altres tipus de litigis semblants al litigi ambiental estratègic

Dels mateixos plantejaments que expliquen el litigi estratègic, també sorgeixen els següents conceptes propers: **litigi d'interès públic**, **litigi estructural** i **litigi d'alt impacte**.

Aquests conceptes, juntament amb el de **litigi estratègic**, poden referir-se a casos molt semblants perquè tots persegueixen provocar canvis jurídics i socials globals a partir d'un cas individual, si bé la seva denominació depèn de la intenció de qui la fa servir en posar l'accent en algun dels elements que caracteritzen cada tipus de litigi (Ucín, 2017).

Si en un litigi es destaca l'objectiu de transformar pràctiques arrelades mitjançant modificacions significatives de les institucions estatals, el litigi se sol anomenar **estructural**, ja que apunta a generar canvis en sistemes com l'educatiu, penitenciari, sanitari o ambiental, entre d'altres.

En canvi, si el focus del litigi està posat en els interessos que es busquen protegir o en el seu element democratitzador i participatiu, estarem més aviat davant d'un **litigi d'interès públic**, atès que se centra en la voluntat dels impulsors de visibilitzar i defensar els drets d'amplis grups de població, històricament postergats, i desafia un estat de coses que vulnera principis constitucionals.

Finalment, si el litigi posa èmfasi en la magnitud del canvi que es busca generar a través del procés judicial, s'anomena **litigi d'alt impacte**, ja que exigeix

1. Què entenem per litigi ambiental estratègic?

articular el component jurídic amb altres elements fonamentals com ara el factor polític, la comunicació i els vincles amb diversos actors.

Veiem que les característiques d'aquests litigis també apareixen sovint en el **litigi estratègic**, objecte d'aquesta guia. Però la diferència és que el litigi estratègic requereix actuar amb un plantejament estratègic coincident per aconseguir un canvi col·lectiu a partir de la judicialització d'un cas concret.

2.

CARACTERÍSTIQUES BÀSIQUES DEL LITIGI AMBIENTAL ESTRATÈGIC

A. Objectius

Tal com ja s'ha abordat en la definició, la principal característica d'un litigi ambiental estratègic és el seu **objectiu general de protecció del medi ambient** en un cas concret amb la intenció de provocar **canvis substancials en les polítiques i pràctiques institucionals** i partint d'una **estratègia prèvia**.

És bàsic tenir clar què es vol aconseguir quan es planteja un litigi d'aquesta mena. Més enllà de l'objectiu general, cada litigi ha de perseguir uns **objectius específics** que poden ser:

- ✓ Aconseguir canvis legislatius i jurisprudencials ambientals.
- ✓ Promoure canvis substancials de les polítiques públiques ambientals.
- ✓ Facilitar canvis socials i una consciència pública més gran sobre els principals reptes en el medi ambient.
- ✓ Fomentar la discussió pública sobre els conflictes ambientals més importants.
- ✓ Enfortir la pressió política i social en qüestions ambientals d'interès i de gran abast.
- ✓ Prevenir i reparar injustícies estructurals ambientals.

En aquest sentit, el litigi ambiental estratègic és una eina que busca molt més que guanyar un cas als tribunals. És un esforç organitzat per aconseguir el compliment dels objectius fixats prèviament, gràcies a l'estratègia proposada, que utilitza el sistema de justícia com una via clau (Rodríguez, G. i Rodríguez, F., 2010).

Així mateix, un cop identificat el problema ambiental i els objectius del litigi, és important comptar amb els elements següents perquè el litigi es caracteritzi com a estratègic.

B. Actor social

L'actor social és la persona, el grup o l'organització que lidera el procés legal. És qui representa els interessos afectats directament per la situació ambiental que es vol transformar. És la peça central del litigi, ja que és l'actor que l'encapçala.

Exemple

Una associació veïnal en una ciutat que vol frenar la construcció d'una incineradora a prop d'un barri residencial i argumenta riscos per a la salut pública i el medi ambient. Aquesta associació, formada per ciutadans organitzats, pot assumir el rol d'actor principal en un litigi estratègic per exigir el compliment de la normativa ambiental.

L'actor social no s'ha de confondre amb la figura de l'advocat que porta la part jurídica del cas, ja que el seu paper és de representació davant dels tribunals i defensor dels interessos de l'actor social. L'advocat ha de complir el paper de traductor de les necessitats del cas al llenguatge jurídic que requereix un procediment judicial.

Importància

L'actor social no impulsa tan sols l'acció legal, sinó que també legitimita el procés. És la seva veu la que es busca amplificar davant la societat i les institucions. El fet que qui lideri el procés sigui una organització o un moviment, en lloc d'un individu, pot donar més legitimitat als casos relacionats amb els drets col·lectius com els ambientals. També genera una mobilització social més gran. Per això, acostuma a ser millor triar organitzacions o grups que tenen legitimitat a les comunitats que representen, que no pas individus. A més, solen estar més ben preparades per respondre al debat públic als mitjans de comunicació. Per triar l'actor social, també és important que disposi de legitimitació davant d'un tribunal (Eslava *et al.*, 2022).

Ara bé, pel que fa a l'actor social, s'han fet crítiques al litigi estratègic pel risc d'instrumentar les víctimes. S'ha dit que aquest tipus de litigis poden conduir organitzacions o advocats a triar una comunitat o un grup de persones que compleixen els requisits requerits, per aconseguir l'objectiu polític que persegueixen i posant en segon pla la necessitat de les persones o comunitats. Aquesta seria una mala pràctica que cal evitar tant sí com no. És la comunitat qui ha de conduir el procés polític i els advocats han d'acompanyar, tal com s'ha dit anteriorment. En relació amb això últim, el concepte de "representació" que se sol utilitzar en el llenguatge jurídic tradicional per explicar la relació entre advocades i comunitats, caldria utilitzar-lo amb molta cura o bé aprofitar el concepte d'"acompanyament".

C. Aliances estratègiques

Una aliança estratègica permet establir ponts de diàleg i acció conjunta amb altres grups o col·lectius afectats per la mateixa situació, o que simpatitzen amb la causa (Gutiérrez, 2024). Les aliances estratègiques permeten sumar forces amb altres grups afectats o aliats que comparteixen interessos comuns i així enfortir la interlocució amb el govern i la posició davant d'altres possibles actors en conflicte.

Exemple

Una organització ambiental es pot aliar amb altres organitzacions, amb col·lectius veïnals, sindicats, centres de recerca científica o fins i tot amb universitats per enfortir el cas.

Importància

Aquestes aliances ajuden a obtenir recursos tècnics, visibilitat pública, suport polític i més capacitat de mobilització. A més, ofereixen diversitat de perspectives al cas.

D. Incidència política

La incidència política busca influir en les decisions de les autoritats i institucions, sigui de manera directa —per exemple, participant en audiències públiques— o sigui de manera indirecta —per mitjà de pressió social (Rodríguez G. i Rodríguez F., 2010). Del que es tracta és d'intentar influir en els actors amb poder de decisió, per la qual cosa és important anar més enllà del litigi i arribar a aquestes converses amb una proposta o solució. Això augmentarà les probabilitats d'obrir el diàleg amb els actors amb poder de decisió.

Exemple

Mentre el judici avança, els grups involucrats poden demanar audiències amb parlamentaris o membres del govern per impulsar una reforma legal que prohibeixi activitats contaminants semblants.

Importància

El litigi no es queda als tribunals, sinó que es porta també a l'àmbit de les polítiques públiques. Una decisió judicial pot obrir portes per a una nova normativa ambiental.

E. Acció mediàtica

L'acció mediàtica vol portar el cas a l'opinió pública. Això implica explicar de manera clara i accessible per què el litigi és important i quines conseqüències té per al medi ambient i la vida de les persones. Des del punt de vista estratègic, el seu objectiu ha de ser transformar el sentit comú establert que ha donat forma a les estructures que es pretenen modificar.

Exemple

Llançar una campanya a les xarxes socials, fer vídeos explicatius, convocar conferències de premsa, participar en entrevistes o redactar articles d'opinió sobre el conflicte ambiental.

Importància

La pressió pública moltes vegades força les autoritats a actuar o els jutges a decidir amb una perspectiva més àmplia. A més, la societat se sensibilitza i es pot sumar a la causa. Per això, cal anar més enllà de la mera presentació de la informació, explicant diverses maneres d'entendre el problema social i introduir solucions innovadores (Eslava *et al.*, 2022). També suposa la possibilitat d'avançar el procés polític, incidint en l'opinió pública i visibilitzant la violació estructural de drets encara que s'aconsegueixi una sentència en contra.

F. Component jurídic

Aquest element es conforma com el cor formal del litigi ambiental estratègic. Consisteix a construir un cas sòlid davant de tribunals, amb base legal, evidència clara i arguments jurídics que busquin no solament resoldre una injustícia concreta, sinó canviar regles o pràctiques injustes (Rodríguez G. i Rodríguez F., 2010).

Exemple

Presentar un recurs als tribunals perquè es declari la nul·litat d'un permís de tala massiva atorgat sense participació del públic interessat ni del públic.

Importància

El litigi estratègic busca fer servir el sistema legal no com un fi en si mateix, sinó com un mitjà per aconseguir canvis estructurals. Per això, la selecció del cas, la manera com es presenta i els arguments emprats han d'estar acuradament pensats. L'estratègia jurídica ha d'actuar com un full de ruta al llarg del litigi per assolir els objectius específics marcats (Eslava *et al.*, 2022).

Així, la finalitat general, l'actor social, les aliances estratègiques, la incidència política, l'acció mediàtica i el component jurídic són els elements que conformen el litigi estratègic. A partir d'aquí, la manera com aquests elements es relacionin pot variar segons múltiples factors i percepcions.

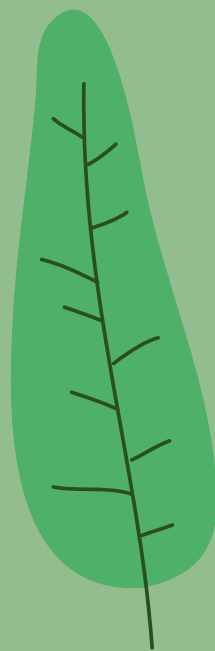
Es podrà optar per donar prioritat a l'aspecte jurídic per sobre dels altres, o bé es podrà procurar mantenir un equilibri entre tots els elements. Així mateix, és possible que, durant el desenvolupament del procés, aquestes prioritats canviïn segons l'evolució dels actors involucrats i els esdeveniments que es presentin. No hi ha una fórmula única ni infal·lible que garanteixi l'èxit d'una estratègia sobre una altra.

Tanmateix, és important advertir que, si es decideix col·locar el component jurídic al centre del procés i subordinar les altres accions —com la comunicació, la incidència política o les aliances— només per obtenir una sentència favorable, els resultats poden ser decebedors. En aquests litigis, si no hi ha una base social capaç de sostenir i exigir el compliment de la sentència, si no s'ha fet un treball previ d'incidència política ni s'ha aconseguit captar l'atenció pública, hi ha el risc que les sentències no tinguin un impacte real. En molts casos, aquestes decisions judicials es dilueixen en l'etapa d'execució o ni tan sols arriben a complir-se, amb la qual cosa esdevenen promeses buides de canvi o, encara pitjor, mecanismes que desmobilitzen els actors socials (Gutiérrez, 2024).

Per això, és igualment important reconèixer que hi ha litigis ambientals estratègics que assolixen avenços significatius fins i tot quan la decisió judicial no és favorable. No totes les victòries als tribunals generen transformacions profundes, ni qualsevol canvi social depèn exclusivament d'una sentència positiva. Més endavant s'aprofundirà en aquesta idea.

3.

FASES DEL LITIGI AMBIENTAL ESTRATÈGIC

La intenció principal d'aquesta guia és presentar l'estructura d'un litigi ambiental estratègic que pugui ser útil per als diferents destinataris en el moment en què es plantegi iniciar un litigi d'aquest tipus. Tot seguit, s'exposen pas a pas les diferents fases del litigi.

A. Abans: construcció del cas

El primer que cal tenir en compte a l'hora d'iniciar un litigi ambiental estratègic és la construcció del cas. Això és molt important. És imprescindible identificar certs factors perquè aquests conformin una bona estratègia que es pugui convertir en el tipus de litigi desitjat. L'actor social, juntament amb les persones advocades que l'acompanyen, han de valorar els factors socials, polítics i històrics que afecten el problema sobre el qual es pretén litigar, així com els possibles riscos i dificultats que una decisió judicial pot provocar sobre l'assumpte (Open Society Justice Initiative, 2018).

També és important que el cas compleixi els elements essencials exposats a l'apartat 2.b d'aquesta guia: s'ha de tractar d'un cas excepcional, decisiu i paradigmàtic; ha de tenir la força suficient per aconseguir efectes significatius en la legislació i/o les polítiques públiques en medi ambient; ha de transcendir els drets i els interessos individuals, i les seves accions han de garantir els drets ambientals davant les institucions estatals i/o internacionals.

a) Identificar el problema ambiental i la viabilitat per afrontar-lo des del dret

El primer pas en qualsevol procés de litigi ambiental estratègic és la identificació acurada de la qüestió ambiental que es vol abordar. Aquest procés va més enllà de detectar un problema ambiental i prou, ja que implica comprendre en profunditat el seu origen, els actors que hi estan involucrats, els impactes directes i indirectes que té, i les dinàmiques socials, polítiques, econòmiques i culturals que l'envolten. La clau aquí no és només resoldre un conflicte puntual, sinó construir

una causa que pugui generar un canvi estructural o jurisprudencial de més abast, transformant realitats més àmplies que transcendeixin el cas concret. Qualsevol organització ambiental o grup afectat per un problema pot considerar que ha de ser prioritari. No obstant això, cal tenir en compte que el temps i els recursos són limitats i molt exigents en un litigi ambiental estratègic. Per aquest motiu, és fonamental avaluar si la qüestió és rellevant més enllà del cas concret.

Comprensió contextual del problema

Identificar un problema ambiental requereix una anàlisi contextual àmplia. Això implica considerar:

- ✓ La dimensió social: qui són els afectats? Quin és el grau d'organització? Quina és la seva capacitat de mobilització o incidència?
- ✓ La dimensió política: quins actors institucionals hi estan involucrats? Quina és la posició de l'Estat davant del conflicte? Hi ha un entorn favorable per litigar estratègicament?
- ✓ La dimensió històrica: aquest és un problema recurrent? Es relaciona amb patrons d'exclusió, extractivisme o vulneració sistemàtica de la legislació ambiental?

Aquest enfocament integral permet delimitar la rellevància de la causa i el seu potencial per convertir-se en un cas emblemàtic ja que en litigació estratègica els casos es trien tant per la viabilitat com per la capacitat de generar precedents i promoure reformes.

Viabilitat jurídica: és possible traduir el problema en termes legals?

Un cop contextualitzat el problema, és essencial determinar si aquest es pot traduir en un conflicte jurídic susceptible de ser portat davant d'instàncies judicials. Això requereix:

- ✓ Identificar els drets vulnerats: ambientals, humans, col·lectius, de pobles indígenes, entre d'altres.
- ✓ Avaluar l'existència de normes aplicables: internacionals, estatals, regionals, locals, etc.
- ✓ Revisar les vies legals disponibles: hi ha procediments administratius o judicials oberts? Són vigents els terminis processals?
- ✓ Verificar la capacitat i la legitimació: qui pot accionar legalment?

Per exemple, una associació veïnal pot oposar-se a la construcció d'una nova autopista urbana que travessi una zona residencial, al·legant que el projecte augmenta considerablement la contaminació de l'aire i el soroll, i això afecta la qualitat de vida dels seus habitants. En aquest cas, cal analitzar si és jurídicament viable impugnar les autoritzacions concedides al projecte a través d'un procediment administratiu o contenciós davant d'un tribunal. També cal valorar si el procediment d'avaluació d'impacte ambiental s'ha fet adequadament, i si els terminis per interposar accions legals continuen oberts.

Si ja ha acabat el termini per recórrer, o si el procediment no permet impugnació directa, pot ser més viable enfocar el litigi des d'una perspectiva de drets fonamentals, per exemple, argumentant que s'han vulnerat els drets a la integritat física o la intimitat domiciliària, i acudir a instàncies constitucionals o fins i tot a tribunals europeus o internacionals.

Ara bé, també pot passar que el cas no es pugui traduir adequadament en llenguatge jurídic: per exemple, si l'associació veïnal no compta amb personalitat jurídica i no s'admet la capacitat de grups sense personalitat jurídica, o si la normativa aplicable no reconeix legitimació per a interessos col·lectius en aquesta matèria. En aquest cas, el tribunal pot desestimar el cas per manca de capacitat o legitimació i promoure unlitigi estratègic no seria el més adequat.

Això és cert tret que el litigi ambiental estratègic pretengui qüestionar les restriccions per accedir a la justícia i aconseguir més capacitat i legitimació en casos ambientals. A la dècada de 2010, a Xile es poden

trobar exemples d'aquest tipus de litigis, en què per via jurisprudencial es va aconseguir que es reconegués que les organitzacions que tenen recollides les seves finalitats ambientals als seus estatuts estaven legítimes per reclamar en representació de béns comuns i oposar-se a projectes urbanístics que afectaven l'entorn (Tisné, 2016). D'altra banda, el 2019, la Cort Suprema xilena va reconèixer el dret a recórrer de l'Asociación Indígena Agrícola San Isidro de Quispisca contra el projecte miner Proyecto Continuidad Operacional Cerro Colorado tot i no estar previst per llei. Amb aquesta decisió, el tribunal va fer jurisprudència i es va habilitar aquest tipus de recursos per a futures ocasions, en els casos que aquestes observacions es plantegessin en el marc d'un procés de consulta indígena (Actualidad Jurídica, 2021).

Aquest tipus de valoració prèvia resulta clau per no desaprofitar recursos ni generar falses expectatives. Un litigi ambiental estratègic eficaç necessita sostenir-se en una base jurídica sòlida tant en termes de normes aplicables com de capacitat per accionar davant dels tribunals.

Altres factors que influeixen en la construcció del cas

Per elaborar un litigi ambiental que es constitueixi com a estratègic, cal tenir en compte també altres aspectes que n'assegurin l'impacte transformador. Alguns són:

- ✓ Rellevància estructural: el cas pot modificar normes, pràctiques o interpretacions que afecten altres situacions semblants?
- ✓ Urgència: l'afectació ambiental requereix una acció immediata per les seves conseqüències irreversibles?
- ✓ Nombre de persones afectades: com més persones impliqui, més possibilitat de pressió, visibilitat pública i mobilització.
- ✓ Gravetat de la vulneració: no tots els danys són iguals. Un dany sever i irreversible té més potencial estratègic.

- ✓ Silenci institucional: l'absència o la inacció de les autoritats públiques pot justificar la intervenció judicial com a única via disponible.
- ✓ Possibles riscos i dificultats: poden haver-hi represàlies? El litigi pot generar conseqüències no desitjades per als afectats?
- ✓ Potencial d'incidència pública: el cas pot servir com a catalitzador per obrir el debat públic, mobilitzar opinió o enfortir xarxes de resistència?

Elaborar estratègicament un litigi ambiental requereix, doncs, una combinació entre anàlisi jurídica, sensibilitat social i visió política. La litigació ambiental estratègica no és només un instrument legal, sinó també una eina de canvi social, i com a tal s'ha de planejar amb mirada crítica, tàctica i de llarg termini.

b) Visualitzar l'objectiu del litigi

En la mateixa línia de la qüestió anterior sobre la necessitat de plantejar el tipus de litigi que ocupa aquesta guia amb una mirada crítica, tàctica i de llarg termini, és essencial tenir clar l'objectiu del litigi, i diferenciar-lo dels propòsits propis d'un litigi tradicional. Mentre que als litigis tradicionals es busca resoldre una controvèrsia particular —ja sigui entre particulars o entre aquests i l'administració pública—, als litigis estratègics el propòsit és generar transformacions estructurals. És a dir, no es tracta solament d'obtenir justícia per a un cas individual, sinó de modificar polítiques públiques, pràctiques institucionals o marcs normatius que són perjudicials per al medi ambient.

Aquesta diferència fonamental converteix la definició d'objectius en una etapa molt rellevant en el disseny del litigi. Abans fins i tot de redactar una demanda, cal establir amb claredat quins són els resultats que es pretenen assolir, tant a curt termini com a llarg termini.

Determinar objectius estratègics

Triar objectius estratègics depèn de molts factors, com ara:

- ✓ El context social i polític del cas.
- ✓ El grau de suport públic o comunitari.
- ✓ El nivell de controvèrsia o sensibilitat pública que genera el conflicte.
- ✓ La identitat de la part demandant.
- ✓ El perfil del tribunal davant del qual interposa el litigi.

Cal destacar que els objectius poden ser dinàmics: un litigi pot tenir com a punt de partida un objectiu modest o puntual, i amb el temps donar lloc a accions legals amb objectius més ambiciosos. A més, els resultats poden no coincidir exactament amb les expectatives dels diferents actors involucrats. Per exemple, és possible que una sentència favorable per a la víctima individual no satisfaci les demandes de les organitzacions socials que han promogut el litigi; o a l'inrevés, una derrota judicial pot ser el catalitzador per generar canvis profunds a l'opinió pública o a la legislació.

En aquest sentit, els objectius del litigi s'han d'entendre en una doble dimensió: immediata i a llarg termini. Els primers poden estar orientats cap a un canvi o una decisió política específica i clara. Els segons, en canvi, busquen aconseguir un canvi social si el litigi va instigar, amb èxit, la mobilització social (Eslava *et al.*, 2022).

Objectius immediats

Els objectius immediats estan enfocats a la solució concreta d'un conflicte ambiental específic. Alguns exemples inclouen:

- ✓ Modificar o adoptar una decisió política ambiental concreta, com ara la suspensió d'una obra, la revocació d'una autorització ambiental o l'aprovació d'un pla de protecció.

- ✓ Reconèixer un dret ambiental vulnerat o una afectació ambiental puntual, i restituir la situació prèvia al dany.
- ✓ Exercir pressió sobre els poders legislatiu o executiu perquè adoptin, modifiquin o anul·lin determinades polítiques ambientals.
- ✓ Visibilitzar buits normatius o contradiccions legals al sistema jurídic nacional, apel·lant a estàndards del dret internacional o comparat.
- ✓ Impulsar l'aplicació efectiva de la legislació ambiental existent, demostrant-ne la ineficàcia o la manca d'implementació en casos reals.

Objectius a llarg termini

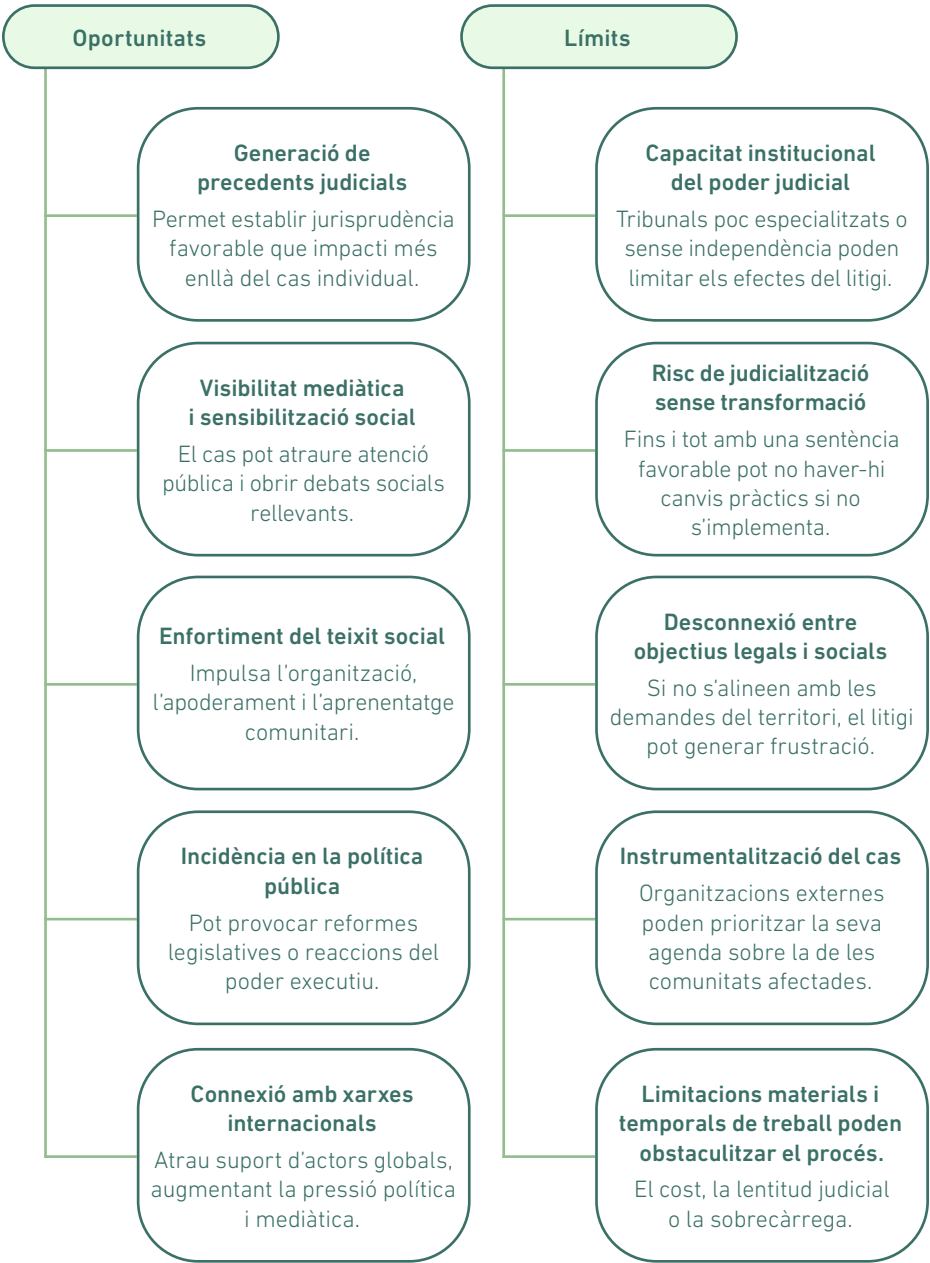
Els objectius a llarg termini apunten a transformacions socials, polítiques i culturals més àmplies, i solen ser els que defineixen la veritable naturalesa estratègica del litigi. Entre ells, es destaquen:

- ✓ Promoure un canvi social profund respecte a la crisi ambiental, generant consciència sobre la urgència de modificar el model de desenvolupament dominant.
- ✓ Fomentar la mobilització social i la implicació de la ciutadania, fent servir el cas com un exemple paradigmàtic que convoqui diferents sectors socials.
- ✓ Contribuir a l'enfortiment de capacitats d'actors socials i comunitats i estimular l'aprenentatge jurídic, polític i ambiental en els processos de defensa ambiental.
- ✓ Aconseguir una reparació fàctica o fins i tot simbòlica per a les persones i comunitats afectades per la crisi ambiental, reconeixent-ne el patiment, la lluita i els drets vulnerats.

En resum, establir amb claredat els objectius del litigi permet orientar coherentment les estratègies legals, comunicatives i polítiques que l'acompanyaran. Un litigi ambiental estratègic no s'esgota en la sentència, ja que el seu veritable abast és la seva capacitat per inspirar, transformar i mo-

bilitzar. Per això, definir bé els objectius des del començament és no sols una qüestió tàctica, sinó també ètica i política.

Tanmateix, en definir els objectius d'un litigi ambiental estratègic, és indispensable considerar tant les oportunitats que en poden potenciar l'impacte com els límits que en poden restringir l'abast. La identificació correcta d'aquests factors permetrà ajustar expectatives, optimitzar recursos i dissenyar estratègies més eficaces al llarg del procés. A continuació, s'exposen una sèrie d'exemples d'oportunitats i de límits que poden condicionar la definició d'objectius d'aquest tipus de litigis:

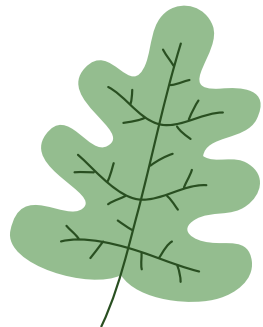

Taula 1: elaboració pròpia a partir d'Eslava *et al.*, 2022.

c) Desenvolupar una estratègia jurídica

En els litigis estratègics ambientals, el procés judicial no s'ha d'entendre com un fi en si mateix, sinó com una eina al servei de la transformació social i ambiental. El centre de gravetat del litigi no és únicament la sentència, sinó la capacitat del cas per activar processos de canvi que transcendeixin el procediment judicial. Per això, el disseny de l'estratègia jurídica s'ha d'articular amb cura amb altres estratègies complementàries com la mobilització ciutadana, la incidència política i la comunicació pública.

Hi ha una sèrie de **preguntes que cal fer abans de presentar un litigi ambiental estratègic** per assegurar-se que la seva construcció es fa desenvolupant una estratègia jurídica prèvia la qual es combina de manera correcta amb estratègies complementàries:

1. Interès social del cas	El problema representa un interès col·lectiu o general?
2. Potencial de crear precedents	Una decisió favorable pot influir en futurs litigis semblants? I una decisió no favorable?
3. Atenció mediàtica	Hi ha possibilitat de cobertura periodística i ressonància en l'opinió pública?
4. Independència judicial	Els tribunals ofereixen garanties mínimes d'imparcialitat?
5. Opcions extrajudicials disponibles	Hi ha mecanismes de resolució política, administrativa o comunitària viables?
6. Perfil de la víctima	Pot representar adequadament el problema? Hi ha risc de revictimització?
7. Perfil de la part demandada	És un actor públic o privat amb capacitat de respondre la demanda?
8. Comprensió del sistema jurídic	Es compta amb prou coneixement o assessoria jurídica especialitzada?
9. Elecció de la via judicial	Quina ofereix més garanties processals i possibilitats reals d'èxit?
10. Moment del litigi	Es compta amb les proves suficients? És segur per a les víctimes? Coincideix amb dates simbòliques o moments clau?
11. Nombre de litigis simultanis	Convé presentar múltiples recursos o concentrar-se en un de sol per evitar contradiccions?

Taula 2: elaboració pròpia

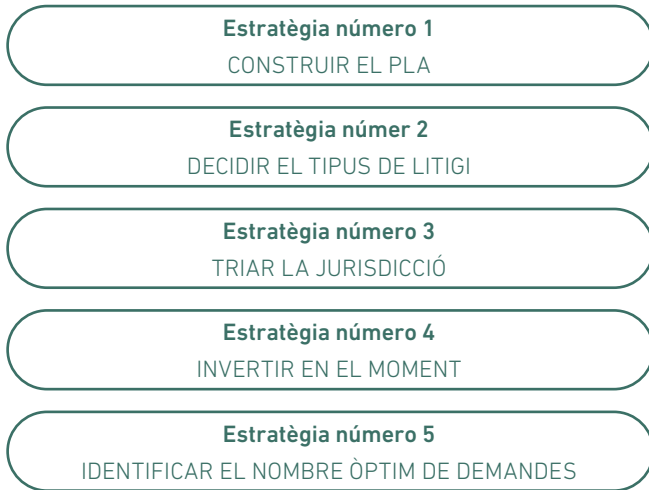
Per tot això, una estratègia jurídica ben elaborada requereix identificar riscos, preveure escenaris i establir plans de contingència davant de possibles obstacles processals o polítics. Això implica, a més de contestar les preguntes anteriors, **estudiar a fons les qüestions següents:**

- ✓ El marc normatiu aplicable.
- ✓ Els precedents judicials.
- ✓ Les característiques dels actors involucrats (víctimes, demandats i jutges).

3. Fases del litigi ambiental estratègic

- ✓ La disponibilitat i oportunitat de les proves.
- ✓ Les vies jurisdiccionals disponibles (civil, penal, administrativa i constitucional).
- ✓ La durada del litigi, els possibles recursos i la viabilitat en termes de durada, costos i execució.

A partir de tot això, es desprèn un mètode sistemàtic per al disseny d'estratègies jurídiques prèvies a l'inici de litigis que ha estat desenvolupat per les organitzacions Dejusticia i The Legal Agenda (Eslava *et al.*, 2022) i que es presenta a continuació:

Taula 3: elaboració pròpia a partir d'Eslava *et al.*, 2022.

Per exemple, en el cas emblemàtic de la comunitat indígena Sarayaku a l'Equador, la Cort Interamericana de Drets Humans (Cort IDH) va emetre una sentència el 2012 en què condemnava l'Estat per permetre activitats petrolieres sense consulta prèvia. Encara que va ser un triomf legal, el cas va tenir una repercussió molt més àmplia com a eina de mobilització social i reconeixement internacional (Cort IDH, *El poble indígena quítxua de Sarayaku contra Equador*, 2012). El que s'ha exposat es va aconseguir gràcies al disseny d'una estratègia jurídica i complementària sòlida, amb

objectius generals i específics establerts prèviament. A continuació, es reproduïx la taula del model desenvolupat per Dejusticia i The Legal Agenda, completada amb les dades concretes del cas exposat

Estratègia número 1

CONSTRUIR EL PLA

Es va dissenyar una estratègia legal a llarg termini juntament amb organitzacions aliades, com el Centro por la Justicia y el Derecho Internacional, CEJIL, que va incloure documentació rigorosa dels fets, coordinació amb la comunitat i difusió internacional.

Estratègia número 2

DECIDIR EL TIPUS DE LITIGI

Es va triar un litigi per violació de drets col·lectius, amb èmfasi en el dret a la consulta prèvia, a la propietat comunal, al medi ambient sa i a la integritat cultural.

Estratègia número 3

TRIAR LA JURISDICCIÓ

Tras agotar vías internas sin obtener justicia, se optó por llevar el caso ante la Corte Interamericana de Derechos Humanos, con el objetivo de lograr una sentencia con valor vinculante y efecto regional, pues de acuerdo con el artículo 68 de la Convención Americana de Derechos Humanos, los fallos de la Corte son obligatorios para el estado condenado e incluso pueden serlo para otros estados no involucrados en el proceso.

Estratègia número 4

INVERTIR EN EL MOMENT

Es va presentar el cas en un context de pressió internacional creixent sobre els drets dels pobles indígenes, cosa que va afavorir l'atenció mediàtica i el suport d'actors internacionals.

Estratègia número 5

IDENTIFICAR EL NOMBRE ÒPTIM DE LITIGIS

Es va presentar un únic litigi internacional clau, que es va acompanyar de múltiples accions paral·leles —denúncies davant l'ONU, campanyes públiques, participació en fòrums internacionals— per reforçar el cas.

Taula 4: elaboració pròpia a partir d'Eslava *et al.*, 2022.

També és important destacar que la selecció de la jurisdicció adequada —civil, penal, administrativa o constitucional— dependrà de l'objectiu principal del litigi. Factors com la prescripció de l'acció, la normativa processal, els precedents, l'execució de les sentències i la durada del procés els ha d'avaluar una persona advocada.

En aquest sentit, a Colòmbia, organitzacions com Dejustícia⁷ han fet servir vies constitucionals —accions de tutela— per protegir drets fonamentals en contextos ambientals, com en el cas del Río Atrato, declarat com a subjecte de dret per la Cort Constitucional de Colòmbia, *Sentència T-622/2016*, una decisió que es va alinear amb aquest nou paradigma de reconeixement.

D'altra banda, el *quan* és tan important com el *què* o el *com*. Presentar un recurs de manera prematura pot comprometre la solidesa de la prova o la seguretat de les persones involucrades. També pot ser útil sincronitzar el litigi amb dates simbòliques —com el Dia Mundial del Medi Ambient— o moments d'alta sensibilitat política per maximitzar-ne l'impacte comunicatiu i polític.

Per exemple, a França, el cas conegut com *L'Affaire du Siècle*⁸ es va presentar estratègicament el desembre del 2018, durant l'auge del moviment de les armilles grogues i un fort debat sobre política ambiental. Això va afavorir una onada de suport ciutadà que va potenciar l'efecte polític del litigi.

Una estratègia possible consisteix a presentar diversos litigis en paral·lel, en diferents jurisdiccions o escales —nacional i internacional—, per ampliar les oportunitats d'èxit i mantenir presència pública. Això, però, pot implicar riscos de sentències contradictòries, dispersió de recursos i desgast organitzatiu.

7. Acció de tutela presentada disponible a: <https://www.dejusticia.org/litigation/dejusticia-interviene-en-defensa-de-los-derechos-de-las-comunidades-del-rio-atrato/>

8. Lloc web de l'organització: <https://laffairedu siecle.net/laffaire/qui-sommes-nous/>

Per tant, és fonamental coordinar amb cura els temps, els arguments i les tàctiques emprades en cada procés.

d) Seleccionar les parts

Un dels aspectes clau en el disseny d'un litigi ambiental estratègic és l'elecció acurada de les parts involucrades, tant de qui demanda com de qui serà demandat. Aquesta anàlisi s'ha de fer amb antelació i de manera estratègica, perquè pot influir decisivament en l'efectivitat del litigi i en el compliment dels objectius a curt i llarg termini.

Qui ha de ser el demandant?

És fonamental fer un estudi previ per identificar els demandants més adequats, considerant no solament la legitimació activa de l'actor social per participar en un procediment judicial, sinó també la seva idoneïtat per sostenir una causa d'alt perfil públic. En molts casos, és més convenient que la part demandant sigui una organització de la societat civil —com una ONG ambiental— en lloc d'una persona individual afectada directament.

Això és perquè les organitzacions solen comptar amb més recursos legals, humans, de comunicació i econòmics per afrontar els reptes d'un litigi estratègic, com ara el debat públic, la pressió institucional, l'exposició mediàtica i la possible revictimització. A més, estan en millors condicions per garantir l'acompanyament psicosocial i jurídic de les persones afectades durant el procés.

En qualsevol cas, es recomana que el demandant —ja sigui un individu, una comunitat o una organització— compleixi els criteris següents:

- ✓ Ser fiable, responsable i compromès amb el procés.
- ✓ Tenir plena consciència dels objectius del litigi estratègic més enllà de l'interès individual.

- ✓ Estar a disposició de col·laborar en un acompanyament jurídic continuat i participar de manera activa en la construcció conjunta del litigi.
- ✓ Poder mobilitzar o atraure el suport de l'opinió pública, generant empatia i legitimitat social.
- ✓ Comptar amb legitimació activa reconeguda per l'ordenament jurídic.

Un exemple il·lustratiu d'una elecció estratègica de demandant és el cas presentat *Greenpeace Sud-est asiàtic i altres contra les principals empreses del carboni*⁹ (2015), on l'organització no va actuar com a víctima directa, sinó com a promotora d'una acció davant de la Comissió de Drets Humans de Filipines, en nom de comunitats afectades pel canvi climàtic. Aquesta decisió va permetre ampliar l'abast i l'impacte del litigi, tot posicionant el cas en el debat internacional sobre responsabilitat corporativa climàtica (Greenpeace Espanya, 2018).

Contra qui interposar el litigi?

La selecció del demandat és igualment estratègica. En els litigis ambientals, se sol debatre si és més eficaç dirigir l'acció contra entitats privades —per exemple, empreses extractives— i/o contra actors públics —autoritats que permeten o toleren l'afectació ambiental. Cada opció té implicacions jurídiques, polítiques i socials que cal valorar amb cura.

9. 47 empreses energètiques i cimenteres, entre les quals hi ha Shell, BHP Billiton, BP, Chevron, ConocoPhillips, ENI, ExxonMobil, Glencore, OMV, Repsol, Sasol, Suncor, Total o RWE.

Demandar entitats privades implica enfrontar-se a actors amb recursos econòmics amplis, capacitat de pressió política i estratègies d'intimidació legal, com les "litigis estratègics contra la participació pública" (SLAPP d'acord amb les sigles en anglès)¹⁰. Demandar ens públics, d'altra banda, pot implicar el risc de patir represàlies administratives, obstacles processals o mesures repressives, especialment en contextos de feble independència judicial.

En seleccionar el demandat, també cal considerar la legitimació passiva, és a dir, si pot ser part demandada en el procés i el seu grau de responsabilitat en la vulneració dels drets ambientals o col·lectius en qüestió.

En el cas *Ríos Vivos contra Hidroituango*, Colòmbia, per exemple, les organitzacions van interposar accions contra l'empresa constructora, però també contra entitats estatals per omissió en l'avaluació i el control dels impactes ambientals. Aquesta estratègia permet mostrar la responsabilitat compartida i l'estructura sistèmica del conflicte:

1. Demanda de nul·litat contra la llicència ambiental: el Movimiento Ríos Vivos Antioquia, MRVA, en col·laboració amb el Colectivo de Abogados José Alvear Restrepo (CAJAR), va presentar una demanda de nul·litat simple contra la llicència ambiental atorgada el 27 de març de 2017 al megaprojecte Hidroituango a Colòmbia. Aquesta acció busca qüestionar la legalitat del permís ambiental concedit a l'empresa constructora, Empresas Públicas de Medellín (EPM) (Ríos Vivos, 2020).

2. Demanda de reparació directa: el 12 de gener del 2021, el MRVA, juntament amb el CAJAR i la Comisión Colombiana de Juristas, va presentar una demanda de reparació directa contra l'Estat colombià. Aquesta

10. Les SLAPP són objecte de la Directiva (UE) 2024/1069 del Parlament Europeu i del Consell d'11 d'abril de 2024 relativa a la protecció de les persones que s'impliquen en la participació pública davant de pretensions manifestament infundades o accions judicials abusives ("demandes estratègiques contra la participació pública").

demanda té com a objectiu obtenir la restauració integral de les comunitats afectades pel desastre ambiental originat per Hidroituango el 2018 (ColJuristas, 2021).

En definitiva, una elecció encertada i estratègica de les parts processals és un factor crucial en la construcció d'un litigi ambiental efectiu, amb potencial transformador tant dins com fora de l'àmbit jurídic.

e) Avaluar els riscos i els recursos disponibles

Adoptar estratègies de prevenció és una mesura indispensable per anticipar i gestionar els possibles riscos que poden sorgir al llarg del procés judicial. Atès el caràcter públic, mediàtic i, sovint, polaritzador del litigi ambiental estratègic, les parts implicades es poden veure sotmeses a pressions externes, estigmatització o fins i tot amenaces. Per això, és essencial incorporar a la planificació del cas una avaluació de riscos des de l'inici. Entre els principals riscos que es poden presentar, destaquen els següents:

- ✓ Represàlies, i fins i tot atacs, contra les víctimes o afectacions a la seva reputació, cosa que pot derivar en el seu retraïment del procés, desmotivació o fins i tot abandonament de la recerca de justícia per por o esgotament.
- ✓ Desgast emocional i físic de les persones demandants, i això les pot portar a desistir del litigi a causa de la durada del procés, la pressió mediàtica o l'estrès personal.
- ✓ Reaccions adverses contra el poder judicial quan jutges dicten resolucions que contradiuen interessos d'actors influents o poderosos. Això pot implicar campanyes de desprestigi contra ells, amenaces a la seva independència o fins i tot conseqüències polítiques o personals.

Davant d'aquests riscos, és fonamental que l'equip jurídic no actuï de manera aïllada. Una pràctica cada cop més comuna en litigació estratègica és la conformació d'equips interdisciplinaris que acompanyin el cas des de molts angles. Aquests equips poden incloure:

- ✓ Antropòlegs i sociòlegs per aportar una comprensió cultural i social del conflicte.
- ✓ Economistes i ecòlegs per valorar danys i analitzar-ne les conseqüències a llarg termini.
- ✓ Comunicadors que dissenyin estratègies de difusió mediàtica responsables i efectives.
- ✓ Psicòlegs que brindin contenció i seguiment a les víctimes o comunitats.

A més, la creació d'aliances amb organitzacions de la societat civil, xarxes internacionals, universitats, mitjans de comunicació aliats i col·lectius ciutadans pot ser determinant per amplificar el missatge del litigi, reduir riscos i augmentar-ne la legitimitat.

D'altra banda, en contraposició a les aliances, però de manera molt relacionada amb elles, caldrà comprendre amb la màxima claredat possible a quin tipus d'actors s'enfrontarà. No solament pel que fa als riscos, sinó també per tenir clar el tipus de força que caldrà acumular i les estratègies més convenients. No és el mateix enfrontar-se a una política municipal que estigui perjudicant el medi ambient, que una política europea que té el suport d'empreses transnacionals.

També és clau preveure els costos econòmics del procés. Un litigi estratègic es pot estendre durant anys, implicar diversos nivells judicials i requerir inversió en peritatges, informes tècnics, campanyes d'incidència, etc. Per això, és recomanable planificar mecanismes de finançament sostenibles, ja sigui mitjançant donants, fundacions, fons col·lectius o cooperació internacional.

En resum, prevenir riscos no només protegeix les parts involucrades, sinó que enforteix el litigi estratègic en la seva dimensió ètica, comunicacional i política. Preparar-se per a allò inesperat és part del compromís amb una justícia ambiental transformadora i responsable.

B. Durant: el procés judicial

Un cop dissenyat el cas adequat per iniciar un litigi ambiental estratègic, comença la fase del procés judicial pròpiament dita. Aquesta etapa és crucial per amplificar l'impacte social i polític del cas.

Cal recordar que el litigi ambiental estratègic no persegueix exclusivament una victòria legal. La finalitat última és produir transformacions estructurals en les polítiques públiques, la legislació i la percepció social respecte als drets ambientals. Per això, el desenvolupament del procés ha de ser curosament planificat, no sols des del punt de vista jurídic, sinó també comunicatiu i polític.

Aquest apartat se centra en els principals elements que s'han de considerar durant el procés judicial, començant per la documentació del cas i la recopilació de les proves, seguint pel desenvolupament d'arguments jurídics i acabant per la construcció d'una estratègia de comunicació, qüestions que es constitueixen com els reptes més grans a l'hora de litigar sota aquesta estructura.

a) Documentar el cas

És molt rellevant recopilar tots aquells elements contextuals que envolten la causa, com ara el mapa d'actors, l'anàlisi de la conjuntura, el registre i la recopilació d'informació que permeti documentar les violacions (entre d'altres, línies de temps, moments clau del procés, antecedents sobre el comportament d'autoritats i actors privats).

La finalitat és documentar que la situació analitzada no és un cas aïllat, sinó una expressió més d'un patró estructural de comportament de les institucions o les empreses.

b) Proves

Un dels elements essencials en qualsevol litigi, especialment en el litigi ambiental estratègic, és comptar amb proves adequades, contundents i suficients per sustentar la demanda. L'objectiu no és solament demostrar que s'ha perjudicat una persona o comunitat, sinó també visibilitzar que es tracta d'un problema estructural que afecta més persones o el medi ambient de manera sistèmica. Per això, es fan servir dos nivells de prova:

Prova de la violació de drets o interessos individuals o col·lectius

Això implica acreditar que els demandants han estat afectats. Per exemple, en el cas *El poble indígena kítxua de Sarayaku contra Equador* es va demostrar que es va vulnerar la comunitat indígena per la incursió d'una empresa petroliera al seu territori sense el seu consentiment lliure, previ i informat, cosa que va violar els seus drets territorials, culturals i ambientals (Cort IDH, 2012).

El Tribunal va rebre diversos documents presentats com a prova per la Comissió Interamericana de Drets Humans¹¹, els representants i l'Estat, adjuntats als seus escrits principals. Així mateix, el Tribunal va rebre les declaracions que van fer quatre presumptes víctimes, totes membres de Sarayaku, davant de fedatari públic i de sis pèrits. En audiència pública, la Cort va escoltar les declaracions de les presumptes víctimes següents: el líder espiritual de la comunitat, el Yachak; la dirigent de dones i família de la comunitat, i l'expresident de

11. Segons al que estableixen els articles 46, 47, 48, 50, 51, 57 i 58 del Reglament de la Cort IDH, així com la seva jurisprudència relativa a la prova i la seva apreciació, la Cort IDH examinarà i valorarà els elements probatoris documentals remesos per la Comissió IDH, els representants i l'Estat en diverses oportunitats processals, així com les declaracions de les presumptes víctimes i testimonis, i els dictàmens pericials rendits mitjançant declaració jurada davant de fedatari públic i en l'audiència pública davant de la Cort IDH. Per a això, el Tribunal s'atindrà als principis de la sana crítica, dins del marc normatiu corresponent.

la Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador (CONAIE) i expresident de Sarayaku. També va escoltar dos testimonis oferts per l'Estat i dos pèrits: el relator especial de les Nacions Unides sobre Pobles Indígenes d'aleshores, James Anaya, i l'antropòleg i advocat Rodrigo Villagra Carrón.

En aquest cas, el Tribunal va admetre el valor probatori dels documents remesos per les parts en el moment processal oportú, aspecte molt important a tenir en compte a l'hora de plantejar l'estratègia probatòria, així com aquells relatius a fets sobrevinguts que no van ser controvertits ni objectats. La Cort també va considerar pertinent admetre les declaracions i els dictàmens rendits per les presumptes víctimes i pèrits en audiència pública i mitjançant declaracions jurades, mentre s'ajustessin a l'objecte definit pel president de la Cort en la resolució que va ordenar rebre-les¹². Per tot això, és tan important quin tipus de prova es planteja, així com l'admissibilitat d'aquesta.

Prova del caràcter generalitzat de la problemàtica

En aquest segon nivell, es tracta d'evidenciar que el cas és representatiu d'un problema estructural. Per exemple, que la violació del dret a un medi ambient sa no és un fet aïllat, sinó una pràctica sistemàtica o una omisió constant de l'Estat o d'una empresa.

Un exemple d'això va ser la demanda presentada el 2018 per joves colombians davant la Cort Suprema de Justícia de Colòmbia en el cas conegut com *Generacions Futures contra Minambiente*, on no solament es va argumentar l'afectació directa als drets dels joves, sinó que es va demostrar el caràcter estructural de la desforestació a l'Amazònia i

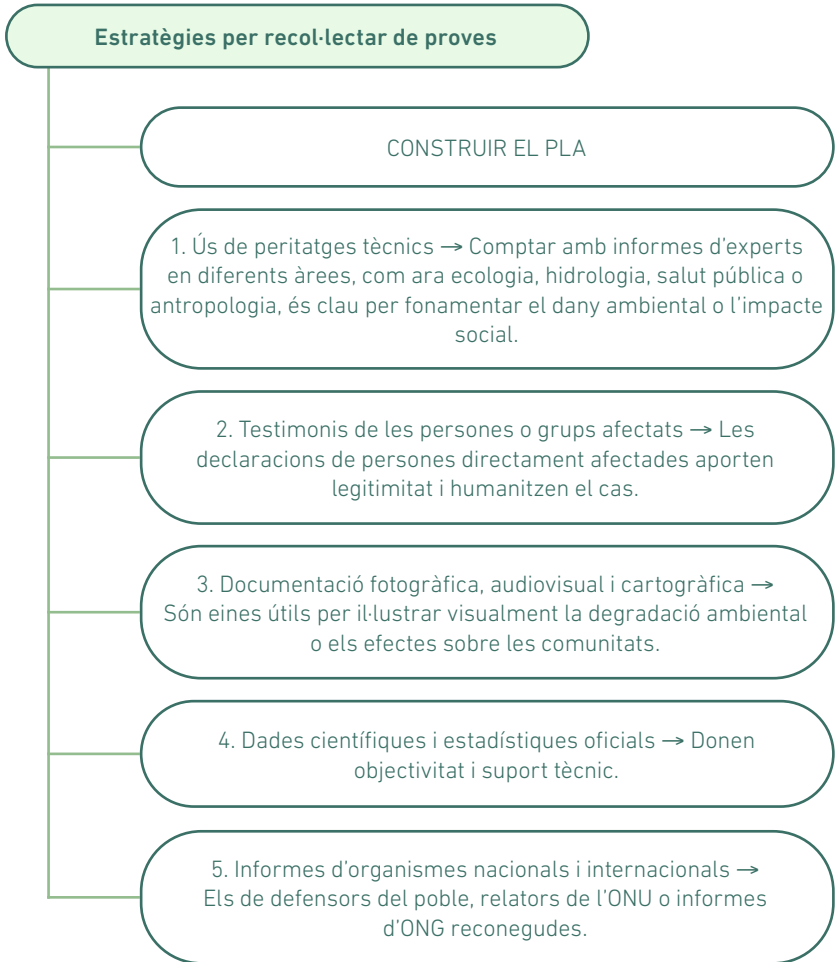
12. El 17 de juny de 2011 el president de la Cort va dictar una resolució mitjançant la qual va ordenar rebre declaracions fetes davant de fedatari públic (afidàvit) per dotze presumptes víctimes, proposades pels representants, un testimoni proposat per l'Estat i sis pèrits proposats pels representants. Així mateix, mitjançant aquesta resolució, el president va convocar les parts a una audiència pública i va fer determinacions respecte del fons d'assistència legal.

el seu impacte climàtic. El tribunal va declarar l'Amazònia subjecte de drets i va ordenar al govern prendre mesures per protegir-la.

A la sentència de la Cort es pot llegir aquest paràgraf relatiu a la prova:

“Per a la Cort, la *quaestio* aquí suscitada s'emmarca dins d'aquelles en les quals és viable per al jutge de tutela conèixer a fons, atès que estan satisfets els pressupòsits per a això, tenint en compte que la situació descrita es troba plenament provada i afecta directament drets fonamentals individuals cabdals no solament per als gestors, sinó per a tots els colombians; això permet concloure la ineficàcia de l'acció popular, tal com s'exposarà en endavant.”

Es destaca en aquest fragment la importància de la prova i que aquesta tingui un caràcter generalitzat del problema perquè la sentència tingui més transcendència.

En resum, en un litigi ambiental estratègic, les proves no solament han de demostrar la vulneració concreta, sinó també construir un relat jurídic i polític que visibilitzi una injustícia estructural i motivi els jutges, mitjans de comunicació i la ciutadania a prendre part en el canvi.

c) Desenvolupar els arguments jurídics

El pilar fonamental d'un litigi ambiental estratègic és la construcció d'arguments jurídics sòlids. Els advocats defensors han de desenvolupar els fets, delimitar els problemes jurídics i dissenyar els arguments abans del litigi. Aquests han de demostrar clarament l'enllaç entre els actes o les omissions que es denuncien i les responsabilitats que se'n deriven, ja sigui per part d'entitats privades o autoritats públiques (Eslava *et al.*, 2022: 47).

Per això, és essencial fer un estudi jurídic profund del marc normatiu aplicable, tant a escala nacional com internacional.

Consideracions clau per construir els arguments jurídics

- ✓ A escala estatal, analitzar les lleis aplicables, incloent-hi la història legislativa, atès que això pot aportar arguments interpretatius sòlids, així com també tenir en compte la jurisprudència, especialment els precedents de casos similars que puguin sustentar el raonament del litigi.
- ✓ Estudiar el dret internacional i, si escau, el dret de la Unió Europea. Pot ser una eina poderosa la jurisprudència de tribunals internacionals com la Cort Interamericana de Drets Humans (Cort IDH), el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) o el Tribunal de Justícia de la UE (TJUE).
- ✓ Apel·lar al consens científic i a la consciència social. Presentar estudis científics reconeguts i dades empíriques pot reforçar els arguments jurídics, sobretot en temes com ara el canvi climàtic, la contaminació, la pèrdua de biodiversitat o les afectacions a la salut pública.

Per exemple, en el cas *Fundació Urgenda contra l'Estat dels Països Baixos* (2015-2019), la fundació Urgenda va utilitzar informes de l'IPCC, Grup Intergovernamental sobre Canvi Climàtic, i normes internacionals de drets humans per argumentar que el govern neerlandès estava in-

complint el seu deure de diligència deguda a la protecció dels drets humans davant del canvi climàtic. El tribunal va acceptar aquests arguments i va ordenar a l'Estat reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle.

Tipus d'arguments que cal tenir en compte:

- ✓ Arguments processals → És fonamental identificar correctament tots els requisits processals com, entre d'altres, la jurisdicció competent, el tribunal específic davant el qual s'ha de presentar el recurs, els terminis de presentació del litigi i els requisits de les persones jurídiques. Un error en qualsevol d'aquests aspectes pot fer que el cas sigui inadmissió sense que ni tan sols se n'analitzi el fons.
- ✓ Arguments procedimentals → S'ha d'analitzar si s'ha seguit correctament el procediment administratiu com ara, entre d'altres, tràmits participatius del públic i del públic interessat i informes preceptius.
- ✓ Arguments materials → S'ha de demostrar que hi ha una violació d'un dret, l'incompliment de la legislació ambiental, la seva gravetat i la dimensió del dany causat. A més, cal establir quines seran les mesures més adequades per reparar aquesta violació.

d) Construir una estratègia de comunicació

La comunicació juga un rol essencial en un litigi ambiental estratègic, no només com a eina de difusió, sinó com a mitjà per enfortir l'impacte **social** del cas. No n'hi ha prou d'argumentar bé als tribunals, sinó que s'ha de guanyar també a l'esfera pública. Una bona estratègia de comunicació contribueix a mobilitzar la ciutadania, pressionar les institucions i legitimar socialment el cas.

Claus per dissenyar una estratègia comunicativa

Partir dels objectius definits	Què es vol canviar? Quins actors s'hi han d'involucrar?
Identificar el públic destinatari	Pot ser la ciutadania general, els mitjans de comunicació, les comunitats afectades, els polítics o els professionals del dret.
Seleccionar les persones més adequades per transmetre el missatge	Portaveus comunitaris, activistes, experts o víctimes amb una història potent i veraç.
Triar bé els canals	Xarxes socials, premsa, pòdcasts, documentals, campanyes visuals, etc.
Escollir el moment estratègic per comunicar	Llançament del cas, audiències clau, decisions judicials o dates simbòliques (com el Dia de la Terra).

Taula 5: elaboració pròpia

Finalitats de la comunicació. Una estratègia ben dissenyada ha de perseguir les finalitats comunicatives següents:

- ✓ **Educar el públic sobre el problema.** Explicar amb claredat què hi ha en joc, quines són les causes del problema ambiental i com afecta les persones i l'entorn.
- ✓ **Identificar els responsables.** Assenyalar amb precisió qui són els actors responsables de la violació ambiental, ja siguin institucions públiques, empreses privades o ambdós.
- ✓ **Divulgar els arguments del cas i els objectius del litigi.** Comunicar de manera accessible els fonaments jurídics del cas, així com els canvis estructurals que es busquen impulsar a través del procés judicial (modificació de lleis, implementació de polítiques públiques, sentències amb valor exemplar, entre d'altres).
- ✓ **Mobilitzar la ciutadania.** Oferir formes concretes de col·laboració, com signar peticions, assistir a audiències públiques, participar en campanyes informatives o compartir continguts a les xarxes socials.

Divulgació jurídica

A més de dirigir-se al públic general, també és clau difondre els arguments jurídics entre professionals del dret: advocats, jutges, acadèmics i estudiants. Per això, es poden elaborar demandes model que incloguin:

- ✓ Arguments jurídics desenvolupats.
- ✓ Jurisprudència rellevant.
- ✓ Doctrina acadèmica.
- ✓ Experiències comparades.

Això permet replicar el litigi en altres contextos o casos semblants.

Per exemple, durant la campanya comunicativa del cas Shell a Nigèria, conduït per organitzacions com Friends of the Earth i el Centro para el Medio Ambiente, los Derechos Humanos y el Desarrollo (CEHRD)¹³ es van difondre testimonis de les comunitats afectades per la contaminació petroliera, es van produir vídeos, informes i materials en xarxes que van generar pressió internacional, la qual cosa va contribuir que Shell fos condemnada en tribunals holandesos (Drugmand, 2025).

C. Després: decisió judicial

La decisió judicial és potser el moment més esperat de qualsevol procés judicial. Si bé per al litigi ambiental estratègic també es pot considerar un moment clau, no s'ha d'entendre com el final del camí ni com l'únic indicador d'èxit. Com hem dit, aquest tipus de litigi busca generar canvis estructurals, simbòlics i socials, més enllà de guanyar o perdre un cas davant dels tribunals. Per això, és fonamental adoptar una visió àmplia per valorar el veritable impacte de la decisió judicial i considerar també les oportunitats que poden sorgir fins i tot

13. Lloc web de l'organització: <https://cehrd.org.ng/>

en escenaris de derrota. Fins i tot en escenaris de victòria, el contingut d'una resolució triga temps a calar i transcendir en el terreny social. Com va escriure McCann (1994: 285), "tot i que les victòries judicials no es tradueixen de manera automàtica en els canvis socials desitjats, poden ajudar a definir els termes de les lluites immediates i a llarg termini entre grups socials".

a) Garantir una victòria efectiva o invertir una pèrdua

Una sentència favorable no garanteix per si sola el compliment dels objectius estratègics del litigi. Per això, ha d'haver-hi una planificació prèvia per assegurar que una victòria tingui efectes reals i sostenibles. De la mateixa manera, una sentència desfavorable es pot aprofitar com a punt de partida per a noves estratègies de pressió, visibilitat i mobilització.

Una sentència en el context d'un litigi ambiental estratègic es converteix en un element més del procés, sense ser necessàriament el més rellevant (Gutiérrez, 2024). En aquest sentit, quan s'analitza el sentit de les resolucions en causes d'aquesta mena, és important utilitzar una visió multidimensional que permeti veure més enllà dels efectes directes de la resolució i, d'aquesta manera, apreciar un altre tipus d'efectes que poden ser indirectes o fins i tot simbòlics.

Segons Rodríguez G. i Rodríguez F., els efectes de les sentències es poden classificar en dos grups, que alhora es divideixen en dos grups cadascun, creant així quatre grups diferents que es relacionen entre si:

- ✓ **1.1. Efectes directes:** Es refereixen a les accions imposades pel tribunal que incideixen directament sobre els qui van participar en el litigi, ja sigui les parts demandants, les beneficiades per la sentència o les institucions estatals a què es dirigeix la sentència.
- ✓ **1.2. Efectes indirectes:** Comprenen les conseqüències que sorgeixen com a resultat de la decisió judicial, i no estan contingudes en les ordres del tribunal. Aquestes repercussions

poden afectar tant els actors socials participants del cas com altres actors de la societat.

- ✓ **2.1. Efectes materials:** Es concreten com a canvis concrets i tangibles en el comportament d'individus o col·lectius, derivats del litigi i la seva resolució.
- ✓ **2.2. Efectes simbòlics:** Representen modificacions en la manera com la societat interpreta, entén o valora el problema del litigi. Suposa un canvi de creences, valors o marcs culturals al voltant dels assumptes abordats en el cas judicial. En essència, l'efecte és un canvi d'idees.

En relacionar-se entre si aquests quatre efectes, espoden generar quatre tipus d'efectes més: (1) directes materials, (2) directes simbòlics, (3) indirectes materials i (4) indirectes simbòlics. A continuació, s'adjunta una taula extreta del treball de Rodríguez G. i Rodríguez F. que exemplifica de manera molt clara allò que s'ha exposat:

Efectes	Directes	Indirectes
Materials	Disseny de polítiques públiques ordenades per la sentència.	Formació de coalicions d'activistes per influir en la qüestió que s'està considerant.
Simbòlics	Definició i percepció dels problemes com una violació de drets.	Transformació de l'opinió pública en relació amb la urgència i la gravetat del problema.

Taula 6. Font: Rodríguez, G. i Rodríguez, F., 2010: 24.

En el cas esmentat, *El poble indígena quítxua de Sarayaku contra Ecuador*, encara que la sentència de la Cort IDH va ser favorable, el seu impacte va anar molt més enllà del reconeixement de drets individuals. Va generar un precedent internacional sobre el dret a la consulta prèvia, va obligar l'Estat a modificar les polítiques extractives i va tenir una gran ressonància en l'opinió pública regional. Els efectes materials directes —disseny de polítiques públiques ordenades per la sentència—, així com els simbòlics directes —definició i percepció dels problemes com una violació de drets— es poden apreciar perfectament en la decisió:

LA CORT DECLARA:

Per unanimitat, que:

1. (...)

2. L'Estat és responsable per una violació dels drets a la consulta, a la propietat comunal indígena i a la identitat cultural, en els termes de l'article 21 de la Convenció Americana, en relació amb els articles 1.1 i 2 d'aquesta, en perjudici del poble indígena quitxua de Sarayaku, d'acord amb allò que s'ha exposat als paràgrafs 145 a 227, 231 i 232 d'aquesta sentència.

(...)

I DISPOSA:

Per unanimitat, que:

1. Aquesta sentència constitueix per si mateixa una forma de reparació.

2. L'Estat ha de neutralitzar, desactivar i, si escau, retirar la *pentolita* en superfície i enterrada al territori del poble Sarayaku, d'acord amb un procés de consulta amb el poble, en els terminis i d'acord amb els mitjans i les modalitats assenyalats en els paràgrafs 293 a 295 d'aquesta sentència.

3. L'Estat ha de consultar el poble Sarayaku prèviament i de manera adequada, efectiva i de plena conformitat amb els estàndards internacionals aplicables a la matèria, en el cas eventual que es pretengui fer alguna activitat o projecte d'extracció de recursos naturals al seu territori, o pla d'inversió o desenvolupament de qualsevol altre caràcter que impliqui potencials afectacions al seu territori, en els termes dels paràgrafs 299 i 300 d'aquesta sentència

4. L'Estat ha d'adoptar les mesures legislatives, administratives o d'altra índole que siguin necessàries per posar plenament en marxa i fer efectiu, en un termini raonable, el dret a la consulta prèvia dels pobles i comunitats indígenes i tribals i modificar aquelles que n'impedeixin l'exercici ple i lliure, per a la qual cosa ha d'assegurar la participació de les mateixes comunitats en els termes del paràgraf 301 d'aquesta sentència.

5. L'Estat ha d'implementar, en un termini raonable i amb la disposició pressupostària respectiva, programes o cursos obligatoris que prevegin mòduls sobre els estàndards nacionals i internacionals en drets humans dels pobles i comunitats indígenes, adreçats a funcionaris militars, policials i judicials, així com a d'altres les funcions dels quals involucrin una relació amb pobles indígenes en els termes del paràgraf 302 d'aquesta sentència.

6. L'Estat ha de fer un acte públic de reconeixement de responsabilitat internacional pels fets d'aquest cas, segons el que estableix el paràgraf 305 d'aquesta Sentència.

(...)."

A més de la resolució, i dels efectes directes, en aquest cas es van donar també efectes materials indirectes i simbòlics indirectes.

- ✓ **Efectes materials indirectes:** “formació de coalicions d’activistes per influenciar la qüestió que s’està considerant”. La decisió va enfortir el dret a consulta prèvia, lliure i informada, i va establir un estàndard que altres comunitats indígenes a l’Amèrica Llatina poden utilitzar per protegir els seus territoris i drets.
- ✓ **Efectes simbòlics indirectes:** “transformació de l’opinió pública en relació amb la urgència i la gravetat del problema”. El cas Sarayaku va atraure l’atenció de la comunitat internacional cap a les lluites dels pobles indígenes per la defensa dels seus territoris i drets, i va enfortir la veu d’aquests pobles en fòrums internacionals.

b) Indicadors d’avaluació de l’impacte del litigi

Un cop un tribunal emet una resolució en el marc d’un litigi ambiental estratègic, per mesurar-ne l’èxit o l’abast no n’hi ha prou de conèixer el contingut de la sentència. Cal avaluar-ne la implementació i els canvis socials que genera.

Si bé no hi ha una fórmula per mesurar aquest èxit o abast, a continuació s’exposen una sèrie d’indicadors que poden ajudar a avaluar-ne la implementació i els canvis socials que hagi generat:

INDICADOR 1. Decisió del jutge

La sentència constitueix el punt de partida per avaluar l’impacte d’un litigi ambiental estratègic. Tot i que no és l’únic factor rellevant, és fonamental com a primer indicador per saber si s’està avançant cap als objectius definits des del començament. Una decisió favorable, fins i tot si és parcial, pot representar un pas crucial pel camí cap a la transformació estructural desitjada, ja que legitima jurídicament la causa, obre noves possibilitats d’acció i pot impulsar canvis legislatius o polítics.

- ✓ Exemple: Cas *Fundació Urgenda contra l'Estat dels Països Baixos* (2015-2019). Aquest cas, promogut per la Fundació Urgenda i un grup de ciutadans neerlandesos, exigia al govern dels Països Baixos més ambició en les seves polítiques climàtiques, argumentant que la seva inacció violava drets fonamentals perquè no protegia adequadament la població davant del canvi climàtic. El tribunal de primera instància va decidir a favor dels demandants, encara que parcialment, i va ordenar a l'Estat reduir almenys un 25% les emissions de gasos d'efecte hivernacle per a l'any 2020 respecte als nivells de 1990. Aquesta decisió va ser ratificada en apel·lació i finalment per la Cort Suprema neerlandesa. En aquest sentit, l'èxit parcial de la decisió judicial es va convertir en fita global ja que, si bé la decisió no resolía tots els problemes del canvi climàtic, va establir un precedent important, perquè va reconèixer que els estats tenen l'obligació legal de protegir els seus ciutadans davant dels riscos ambientals, incloent-hi els derivats del canvi climàtic. A més, el cas va aconseguir projecció internacional i va inspirar litigis semblants en altres països, així com el canvi de polítiques públiques, cosa que va forçar el govern neerlandès a adaptar la seva planificació climàtica de manera més ambiciosa, alineant-la amb els estàndards de drets humans (Meguro, 2020).

Aquest cas mostra com una decisió judicial favorable pot superar fins i tot les expectatives inicials del litigi i genera efectes jurídics, polítics i socials més enllà del cas concret.

INDICADOR 2. Acceptació dels arguments pel tribunal

És rellevant analitzar si el jutge va adoptar els arguments centrals del litigi o si va decidir a favor per altres motius, per exemple, processals. Això permet valorar la solidesa del treball jurídic i ajustar futures estratègies. El treball dels advocats assessors del cas en aquest punt és comparar els fonaments jurídics de la sentència i els de la demanda i

veure si coincideixen i fins a quin punt. En cas que no tinguin res a veure, es pot considerar que l'estratègia inicial era fluixa.

- ✓ Exemple: Projecte miner Pascua Lama, Xile (2018-2022). Organitzacions ciutadanes i comunitats diàguites van recórrer el projecte miner binacional Pascua Lama, operat per Barrick Gold, per contaminació i danys a glaceres i cursos d'aigua a la regió d'Atacama (LeBlanc, 2020). Els arguments de la demanda van ser els danys ambientals irreparables a les glaceres i les fonts d'aigua, la vulneració del dret a viure en un medi ambient lliure de contaminació i la manca de compliment de la normativa ambiental xilena i els estàndards internacionals. El 2020, el Tribunal Ambiental d'Antofagasta va ordenar la clausura definitiva del projecte i va revocar-ne el permís ambiental. La decisió es va basar en la manca de compliment de les condicions establertes a la Resolució de Qualificació Ambiental i va reconèixer que "la magnitud del perill de dany en la salut de les persones fa necessari el tancament del projecte miner Pascua Lama en no semblar viables altres alternatives de funcionament segur per al medi ambient i la salut de la població».¹⁴

En aquest sentit, hi va haver una acceptació clara dels arguments clau del litigi, cosa que va validar l'estratègia de litigi centrada en la protecció ambiental i els drets col·lectius.

INDICADOR 3. Difusió del problema

S'enfoca a avaluar el grau de visibilitat i discussió pública que va generar el litigi, així com la seva capacitat per mobilitzar sectors socials en suport a la causa ambiental. Aquest indicador és crucial perquè, fins i tot si el litigi no aconsegueix una victòria judicial immediata, un alt nivell de difusió i mobilització pot tenir efectes transcendents a llarg

14. Notícia d'un mitjà local: <https://noalamina.org/latinoamerica/chile/item/46071-dano-ambiental-cierre-permanente-del-proyecto-minero-pascua-lama>

termini. Això pot generar un canvi de percepció social, més consciència pública sobre el problema ambiental i, eventualment, impulsar accions polítiques que portin a reformar polítiques públiques o a crear noves lleis més protectores del medi ambient. Per mesurar la difusió del problema, cal tenir en compte diversos factors, entre ells, la cobertura mediàtica, la discussió pública i política, la mobilització social, la interacció amb altres actors socials, la visibilitat internacional, etc.

- ✓ Exemple: Cas *Greenpeace Sud-est asiàtic i altres contra les principals empreses del carboni* (2015-2022). Diverses organitzacions, encapçalades per Greenpeace Sud-est asiàtic, van presentar una petició davant la Comissió de Drets Humans de les Filipines (CHRP) sol·licitant investigar si les emissions de gasos amb efecte hivernacle de 47 grans empreses de combustibles fòssils —les anomenades *carbon majors*— contribuïen al canvi climàtic i, per tant, violaven els drets. Des del començament, Greenpeace i els seus aliats van construir una estratègia de comunicació internacional potent. El cas va ser àmpliament difós per mitjans globals com *The Guardian*, *Reuters*, *Al Jazeera* i *BBC*. L'organització també va fer servir xarxes socials, conferències de premsa i campanyes visuals per vincular el dany climàtic amb històries humanes concretes de comunitats afectades per tifons, augment del nivell del mar i altres fenòmens extrems. A més, el procés va comptar amb audiències públiques tant a les Filipines com a ciutats estrangeres —Londres, Nova York i Oslo¹⁵— per facilitar la participació d'experts i víctimes. El cas va mobilitzar defensors ambientals, comunitats indígenes, científics i joves activistes climàtics a diferents països. Va contribuir a reforçar el discurs de justícia climàtica i va situar el focus sobre la responsabilitat històrica de les grans empreses contaminants. El 2022, la CHRP va concloure que hi ha una base legal per considerar

15. Nota de premsa de la Comissió de Drets Humans: <https://chr.gov.ph/chr-to-conduct-first-hearing-investigating-possible-contribution-of-carbon-to-climate-change-and-its-impact-on-human-rights/>

que les empreses demandades poden ser responsables de violacions de drets humans relacionades amb el canvi climàtic. Tot i que les seves resolucions no són vinculants, el cas va establir un precedent ètic i polític clau, i va obrir el debat sobre el litigi climàtic amb enfocament en drets humans, especialment al Sud Global (CHRP, 2022).

En aquest cas, l'indicador de difusió del problema revela un impacte significatiu, ja que exemplifica com un litigi ambiental estratègic pot transcendir l'àmbit jurídic per generar un ampli debat públic. La visibilitat assolida va permetre sensibilitzar la ciutadania sobre la connexió entre el canvi climàtic i els drets humans, i alhora va exercir pressió sobre institucions i empreses perquè reconeguessin la seva responsabilitat en la crisi climàtica. Així, aquest indicador reflecteix que l'impacte d'un litigi ambiental estratègic no solament es mesura en termes de la decisió judicial, sinó també en la seva capacitat per sensibilitzar el públic i canviar la narrativa sobre un problema determinat.

INDICADOR 4. Compliment de la sentència

El compliment de la sentència és un dels indicadors més rellevants per avaluar l'efectivitat real d'un litigi ambiental estratègic, ja que una sentència favorable no té valor si no es compleix de manera efectiva. Aquest indicador permet mesurar si les parts responsables han acatat les ordres judicials i si, per tant, s'ha aconseguit l'efecte material que es buscava.

El compliment no es refereix només a l'aplicació immediata de les decisions judicials, sinó també a la seva execució a llarg termini, cosa que pot implicar que les empreses o el govern modifiquin polítiques públiques, facin reformes legislatives o adoptin noves pràctiques. En aquest sentit, és fonamental la participació activa de les comunitats afectades, els demandants i els seus representants legals per garantir que les mesures ordenades pel tribunal s'engeguin correctament.

A més, en molts casos, cal crear mecanismes de pressió que permetin que la societat civil supervisi el compliment de la sentència. Això pot incloure el seguiment dels terminis d'execució, la realització d'auditories independents o la mobilització de l'opinió pública per assegurar que les autoritats i les empreses responsables rendeixin comptes.

- ✓ Exemple: Litigi de la comunitat de Cerro de San Pedro, Mèxic (2005-2009). Un exemple rellevant d'aquest indicador és el cas de la comunitat de Cerro de San Pedro, a San Luis Potosí, Mèxic, on es va demandar l'empresa minera First Majestic Silver Corp. pels impactes ambientals causats per les seves activitats de mineria a cel obert (Stoltenborg i Rutgerd, 2018). El Tribunal Unitario Agrario i diverses autoritats van emetre sentències que ordenaven suspendre les activitats extractives a causa dels danys causats sobre els recursos naturals i la salut de la comunitat. El compliment de la sentència va ser un procés llarg i complex. Si bé la sentència va ser favorable a la comunitat, el compliment de les ordres judicials va ser molt lenta (Cortés *et al.*, 2019). Les autoritats federals i locals inicialment no van exercir prou pressió sobre l'empresa minera perquè suspengués les operacions d'acord amb la decisió. Va ser només a través de la pressió pública i les constants denúncies de la comunitat que es van generar més mesures per garantir que la sentència es complís. A més, les organitzacions civils implicades en el cas van establir mecanismes de monitoratge per supervisar si l'empresa complia les condicions de la sentència, i els mitjans de comunicació locals van jugar un paper clau a visibilitzar el procés d'execució.

Aquest cas demostra la importància d'involucrar les comunitats afectades en el seguiment de les sentències i ressalta la necessitat de pressionar les autoritats perquè es compleixin les ordres judicials, especialment quan es tracta de temes ambientals, on les conseqüències de la inacció poden ser devastadores.

INDICADOR 5. Percepció de les víctimes i comunitats

Avalua la percepció de les persones directament involucrades al litigi, especialment les víctimes i les comunitats afectades. No solament és important si s'obté una sentència favorable, sinó també com la decisió judicial impacta de manera tangible a la vida de les persones afectades. Això inclou mesurar la satisfacció de les víctimes respecte dels resultats obtinguts i l'efectivitat de les mesures implementades a partir de la sentència.

Aquest indicador és essencial perquè, encara que una sentència es compleixi, si les parts afectades no perceben una millora real o un canvi significatiu en la situació, el litigi no haurà complert amb el seu objectiu més profund. A més, la satisfacció de les víctimes pot ser indicativa de l'efectivitat de les polítiques públiques implementades després de la sentència, així com de la disposició de les comunitats per continuar mobilitzant-se i participant en futures lluites legals o socials.

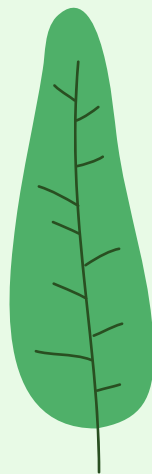
Per tant, per avaluar aquest indicador cal fer enquestes, entrevistes o altres mètodes de retroalimentació que permetin comprendre com perceben les persones afectades els canvis derivats del litigi. També és útil comparar la satisfacció amb els objectius inicials establerts per l'estratègia del litigi per determinar si s'han assolit realment els resultats esperats.

- ✓ Exemple: Cas *Generacions Futures contra Minambiente*, Colòmbia (2018). En aquest cas ja comentat, 25 joves, amb el suport de l'organització Dejusticia, van interposar una acció de tutela *contra* l'Estat colombià argumentant que la inacció governamental davant de la desforestació a l'Amazònia vulnerava els seus drets fonamentals a la vida, la salut, l'aigua i un ambient sa. La Cort Suprema de Justícia va decidir, a favor dels demandants, reconèixer que l'Amazònia colombiana és subjecte de drets i va ordenar al govern que elaborés un pacte intergeneracional per combatre la desforestació i mitigar el canvi climàtic.

tic. Segons Dejusticia, aquest litigi va ser fonamental perquè els 25 joves que van presentar la tutela s'impliquessin encara més en la defensa del medi ambient. Molts es van tornar activistes més compromesos després del procés, ja que van sentir, per primera vegada, que l'Estat es prenia seriosament les seves preocupacions. En aquest sentit, el litigi va funcionar com un motor de mobilització juvenil contra el canvi climàtic a Colòmbia. Tot i això, la situació va ser diferent per a algunes comunitats locals de l'Amazònia. Per a elles, la manera com el govern va respondre a la decisió va ser decebedora. Van sentir que les autoritats van adoptar una política reduccionista que va intentar frenar la desforestació criminalitzant els habitants del territori, en lloc d'abordar les causes profundes del problema, com les condicions socials, econòmiques i històriques de la regió (Vargas *et al.*, 2023).

Això demostra una lliçó important: encara que es guanyi un litigi, és clau preveure com s'executen les decisions i quines polítiques en poden sorgir. Avaluar des del començament els possibles reptes i els efectes secundaris permet ajustar millor l'estratègia legal i evitar conseqüències negatives o contradictòries amb els objectius del cas.

INFORMACIÓ D'INTERÈS

Llocs web

- **Portal mexicà del Consejo Nacional de Litigio Estratégico**
<https://litigioestrategico.mx/>
Lloc web dedicat a promoure l'ús de la litigació estratègica en la defensa de drets humans a Mèxic.
- ***Climate Justice Living Lab***
<https://cjll.eu/>
Portal virtual i gratuït adreçat a professionals jurídics, estudiants i activistes ambientals en el camp de l'acció climàtica europea. Disposa de recursos didàctics, formatius i una àmplia base de bibliografia en matèria de litigació climàtica.
- **Grup de Treball de Red-DESC sobre litigis estratègics**
<https://www.escri-net.org/es/working-group/strategic-litigation/>
Lloc web on es pot accedir a informació i contactes relatius al Grup de Treball: des de notícies sobre casos rellevants o publicacions fins a iniciatives en marxa.
- **Environmental Law Alliance Worldwide**
<https://elaw.org/es/climate>
Al lloc web hi ha un apartat amb recursos per a litigació climàtica. A manera de repositori, s'hi poden trobar referències a estratègies útils, casos emblemàtics, definicions, conceptes, etc.

Litigis ambientals estratègics

- Cort Constitucional de Colòmbia. *Sentència T-025 de 2004*, 22 de gener de 2004. Disponible a: <https://www.corteconstitucional.gov.co/relatoria/2004/T-025-04.htm>
- Cort Constitucional de Colòmbia. *Sentència T-622/2016: Río Atrato com a subjecte de drets*, 10 de novembre de 2016. Disponible a: <https://atrato.minambiente.gov.co/wp-content/uploads/2021/11/Sentencia-T-622-16-Rio-Atrato.pdf>
- Cort Constitucional de Colòmbia. *Sentència T-038 de 2019: Protecció de drets fonamentals de víctima de desplaçament per contingència ambiental a Hidroituango*, 22 de desembre de 2019. Disponible a: <https://www.corteconstitucional.gov.co/relatoria/2019/t-038-19.htm>
- Cort d'Apel·lacions de l'Haia. *Milieudefensie et al. contra Royal Dutch Shell plc*, 29 de gener de 2021 (ECLI:NL:GHDHA:2021:132). Disponible a: <https://www.inview.nl/document/id76d9e943b4aa43fca805b8291f9559af/hof-den-haag-29-01-2021-nr-200-126-804-01-200-126-834-01>
- Cort Interamericana de Drets Humans. *El poble indígena quítxua de Sarayaku contra Equador*, 27 de juny de 2012 (Fons i reparacions). Sèrie C N. 245. Disponible a: https://corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_245_esp.pdf
- Cort Suprema dels Estats Units. *Brown contra el Consell d'Educació de Topeka*, 17 de maig de 1957 (347 U.S. 483). Disponible a: <https://www.loc.gov/item/usrep347483>
- Cort Suprema de Justícia de Colòmbia. *Generacions futures vs. Ministerio de Ambiente y Desarrollo Sostenible*, 5 d'abril de 2018 (sentència STC4360-2018). Disponible a: <https://cortesuprema.gov.co/corte/wp-content/uploads/2018/04/STC4360-2018-2018-00319-011.pdf>
- Cort Suprema de Justícia de la Nació Argentina. *Verbitsky, Horacio s/ habeas corpus*, 3 de maig de 2005 (Decisió 328:1146). Argentina. Disponible a: <https://www.saij.gob.ar/corte-suprema-justicia-nacion-federal-ciudad-autonoma-buenos-aires-verbitsky-horacio-habeas-corpus-fa05000319-2005-05-03/123456789-913-0005-00ts-eupmocsollaf>

- Cort Suprema dels Països Baixos. *Fundació Urgenda contra l'Estat dels Països Baixos*, 20 de desembre de 2019 (ECLI:NL:HR:2019:2007). Disponible a: <https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/ENG-Dutch-Supreme-Court-Urgenda-v-Netherlands-20-12-2019.pdf>
- Comissió de Drets Humans de Filipines. *Greenpeace Sud-est asiàtic i altres contra les principals empreses del carboni* (CHR-NI-2016-0001). *Informe de National Inquiry on Climate Change*. 6 de maig de 2022. Disponible a: https://chr2bucket.storage.googleapis.com/wp-content/uploads/2022/12/08152514/CHRP_National-Inquiry-on-Climate-Change-Report.pdf
- Primer Tribunal Ambiental de Xile. *Sentència Rol R-5-2018 acumulada amb R-6-2018: Reclamacions interposades per la Compañía Minera Nevada SpA y Agrícola Dos Hermanos Ltda. contra la resolució relativa a la sanció de la Superintendencia del Medio Ambiente respecte al projecte Pascua Lama*, 17 de setembre de 2020. Disponible a: https://www.1ta.cl/wp-content/uploads/Sentencia_R-5-2018_acum_R-6-2018.pdf
- Tribunal administratiu de París *Affaire du Siècle*, n° 1904967, 1904968, 1904972 & 1904976: *sentència que reconeix la responsabilitat de l'Estat per incompliment climàtic*, 3 de gener de 2021. Disponible a: <https://paris.tribunal-administratif.fr/decisions-de-justice/dernieres-decisions/l-affaire-du-siecle-l-etat-devra-reparer-le-prejudice-ecologique-dont-il-est-responsable>
- Tribunal Federal de Justícia Fiscal i Administrativa de Mèxic. *Sentència en el judici de nul·litat promogut per la comunitat de Cerro de San Pedro contra l'autorització atorgada per la SEMARNAT per al projecte miner Pascua Lama*, 5 d'octubre de 2005. No disponible en línia.

Referències bibliogràfiques

- *Actualidad jurídica* (blog) "Ante la existencia de una laguna legal resulta adecuado recurrir a la misma ley para llenar el vacío normativo, aplicando el principio de analogía", 21 de gener de 2021. Disponible a: <https://actualidadjuridica.doe.cl/ante-la-existencia-de-una-laguna-legal-resulta-adecuado-recurrir-a-la-misma-ley-para-llenar-el-vacio-normativo-aplicando-el-principio-de-analogia/#:~:text=Continuidad%20Operacional%20Cerro%20Colorado%E2%80%9D%2C%20lo%20que%20implicaba,administrativo%2C%20se%20abri%C3%B3%20un%20Procedimiento%20de%20Consulta>
- Arroyo, C. "Cronología del proceso administrativo y judicial del proyecto minero portuario Dominga". A *Oceana Chile*, 23 de setembre de 2025. Disponible a: <https://chile.oceana.org/blog/dominga-un-resumen-para-entender-el-controvertido-escenario-judicial/>
- Ávila, L. "El litigio estratégico y su rol en la búsqueda de justicia", 14 de maig de 2023. Asociación Interamericana por la Defensa del Medio Ambiente (blog). Disponible a: <https://aida-americas.org/es/blog/el-litigio-estrategico-y-su-rol-en-la-busqueda-de-justicia>
- Basch, F. "Breve introducción al litigio de reforma estructural". Seminario Remedios Judiciales y Monitoreo de Ejecución de Sentencias en el Litigio de Reforma Estructural del Programa de Justicia de la Asociación por los Derechos Civiles (ADC) de Buenos Aires. 4 i 5 de novembre de 2010.
- CEJIL. (2012). "*Corte Interamericana condena a Ecuador por violar los derechos del pueblo indígena de Sarayaku*". Disponible a: <https://cejil.org/comunicado-de-prensa/corte-interamericana-condena-a-ecuador-por-violar-los-derechos-del-pueblo-indigena-de-sarayaku/>
- Campins, M. "La difícil construcción de una política climática de la Unión Europea a través de la jurisprudencia del Tribunal de Justicia de la de la UE". A *op. cit.* Peñalver, A. (2024).
- Comisión Colombiana de Juristas "Más de 600 víctimas de Hidroituango radican demanda contra el Estado", 19 de gener de 2021. *ColJuristas* (blog). Disponible a: https://www.coljuristas.org/sala_de_prensa/mas-de-600-victimas-de-hidroituango-radican-demanda-contra-el-estado

- Cortés, M., Zapata, E. i Ayala, M. (2019). "Género y despojo: el caso de Cerro de San Pedro, San Luis Potosí". A *Revista Manzana de la Discordia*, (14). Centro de Estudios de Género de la Universidad del Valle: Cali.
- De Vílchez, P. i Fernández, R.M. "La litigación climática ante los tribunales y organismos internacionales: la emergencia climática bajo la lupa judicial internacional". A *op. cit.* Peñalver, A. (2024).
- Drugmand, D. (2025, 23 de febrer). "Landmark Climate Case Against Shell Goes To Dutch Supreme Court". 23 de febrer de 2025. *Climate in the Courts* (blog). Disponible a: <https://www.climateinthecourts.com/landmark-climate-case-against-shell-goes-to-dutch-supreme-court/>
- Durán, A. i Pujolràs, J. "Catàleg de casos — mecanismes i estratègies per a la fiscalització de les activitats empresarials", 2025. CICrA Justícia Ambiental: Barcelona. Disponible a: https://www.cicra.coop/wp-content/uploads/2025/05/0505-CATALEG-DE-CASOS_CICRA-1.pdf
- Eslava, G., Karamé, L., Barragán, M. i Albarracín, M. *Manual de litigio estratégico: de la teoría a la práctica. Lecciones de Colombia y Líbano*, 2022. Dejusticia i The Legal Agenda: Bogotá-Beirut. Disponible a: <https://www.dejusticia.org/publication/manual-de-litigio-estrategico-de-la-teoria-a-la-practica-las-lecciones-de-colombia-y-libano>
- Foro Social Panamazónico. (s.f.). "*Kawsak Sacha: la propuesta del pueblo Sarayaku para la Amazonía viviente*". Article de difusió disponible en mitjans alternatius i arxius de FOSPA.
- Gutiérrez, R. "El concepto de litigio estratégico y su conveniente relación con el litigio climático". A *op. cit.* Peñalver, A. (2024).
- Greenpeace. "Comienza en Filipinas el juicio contra empresas de combustibles fósiles por vulneraciones de derechos humanos", 12 de desembre de 2018. Greenpeace Espanya. Disponible a: <https://es.greenpeace.org/es/sala-de-prensa/comunicados/comienza-en-filipinas-el-juicio-contra-empresas-de-combustibles-fosiles-por-vulneraciones-de-derechos-humanos/>
- Greenpeace. Philippines Climate Justice and Liability Campaign. "Holding your government accountable for climate change: A people's guide", 19 de desembre de 2018. Disponible a: <https://www.greenpeace.org/>

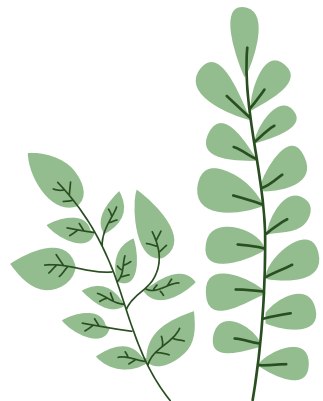
static/planet4-international-stateless/2018/12/4fdd4d8a-peoples_guide_fnl_2.pdf?

- LeBlanc, N. "Cronología de un desastre Pascua Lama", 1 d'octubre de 2020. Fundación Glaciares Chilenos. Disponible a: <https://www.glaciareschilenos.org/notas/cronologia-de-un-desastre-pascua-lama/>
- Medici-Colombo, G. "La litigación climática: un panorama de definiciones y clasificaciones". A *op. cit.* Peñalver, A. (2024).
- Meguro M. "State of the Netherlands v. Urgenda Foundation", 2020. A *American Journal of International Law*,(4). N. 114: 729-735.
- Noval, N. "Breve aproximación al concepto y procesos de la litigación ambiental estratégica". Seminari de Litigació Ambiental Estratègica del IVJ de la Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM) i la Universitat de Barcelona (UB). 22 de maig de 2024. Més informació a <https://www.juridicas.unam.mx/actividades-academicas/3481-seminario-internacional-litigacion-ambiental-estrategica>
- Oficina en México del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Derechos Humanos. *El litigio estratégico en México: la aplicación de los derechos humanos a nivel práctico. Experiencias de la sociedad civil*, (2007) Ciutat de Mèxic: Naciones Unidas. Disponible a: https://hchr.org.mx/wp/wp-content/themes/hchr/images/doc_pub/litigioestrategico.pdf
- Open Society Justice Initiative. *Strategic Litigation Impacts. Insights from Global Experience*, 2018. Disponible a: <https://www.justiceinitiative.org/uploads/fd7809e2-bd2b-4f5b-964f-522c7c70e747/strategic-litigation-impacts-insights-20181023.pdf>
- Ott, H. i Zschiesche, M. "Litigios climáticos y ambientales: demandas estratégicas de interés público". 14 de maig de 2024. Fundación Hienrich Böll Stiftung. Recuperat de: <https://mx.boell.org/es/2024/05/14/litigios-climaticos-y-ambientales-demandas-estrategicas-de-interes-publico>
- Peñalver, A. dir. (2024). *Litigación climática: el papel de la ciudadanía y los jueces*. Edicions de la Universitat de Barcelona: Barcelona. <https://www.edicions.ub.edu/ficha.aspx?cod=16575>
- ProDesc. "Unión Hidalgo: La travesía judicial de una comunidad indígena para hacer valer sus derechos y resistir a la industria eólica irresponsable", 29 d'octubre de 2021. Business and Human Rights

Ressource Centre (blog). Disponible a: <https://www.business-humanrights.org/es/blog/uni%C3%B3n-hidalgo-la-traves%C3%ADa-judicial-de-una-comunidad-ind%C3%ADgena-para-hacer-valer-sus-derechos-y-resistir-a-la-industria-e%C3%B3lica-irresponsable/>

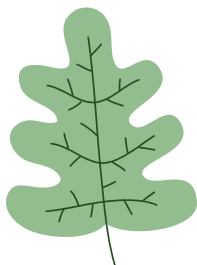
- Ríos Vivos Colombia. “Avanza demanda de nulidad contra la licencia ambiental de Hidroituango”, 5 de novembre de 2020. Ríos Vivos (blog). Disponible a: https://riosvivoscolombia.org/avanza-demanda-de-nulidad-contra-licencia-ambiental-hidroituango/?utm_source=chatgpt.com
- Rodríguez Bribiesca, P. “Litigio estratégico en derecho ambiental: Litigio estratégico en derecho ambiental”. A: *El litigio estratégico en México: La aplicación de los derechos humanos a nivel práctico. Experiencias de la sociedad civil* (p. 187-209). OACNUDH, 2007 <http://biblioteca.corteidh.or.cr/tablas/r19495.pdf>
- Rodríguez Garavito, C. i Rodríguez Franco, D. (2010). *Cortes y cambio social: Cómo litigar por los derechos humanos*. Bogotá: Siglo del Hombre Editores.
- Rodríguez Garavito, C. i Rodríguez Franco, D. (2015). *Juicio a la exclusión. El impacto de los tribunales sobre los derechos sociales en el Sur Global*. Buenos Aires: Siglo Veintiuno.
- Schembri Peña, A. (2023, 8 de marzo). El litigio estratégico en América Latina: herramienta clave para la lucha contra el cambio climático. *Nova et Vetera*, Vol. 9(88). Disponible a: <https://urosario.edu.co/revista-nova-et-vetera/columnistas/el-litigio-estrategico-en-america-latina>
- Stoltenborg, D. i Boelens, R. “Minería de oro: promesas, conflictos y desilusión en Cerro de San Pedro, México”. A: *Cuadernos de geografía*, 2018. Núm. 101: 169-180. València.
- Tisné, J. “Las organizaciones ciudadanas como representantes de intereses colectivos ambientales. Reconocimiento a través de la jurisprudencia chilena”. A: *Revista de Derecho de la Pontificia Universidad Católica de Valparaíso*, 2024 (46). Disponible a: https://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0718-68512016000100007#:~:text=Luego%20se%20B1a%20que%20el%20art%C3%ADculo,%20B0%20y%2042%C2%B070.
- Ucín, M.C. “Litigio de interés público”. A: *Eunomia. Revista en Cultura de la Legalidad*, 2017 (12), 246-255.

- Vargas, I., Cumbe, A. i Marulanda D. "Los derechos de las generaciones futuras: consideraciones desde el reconocimiento de los derechos de la naturaleza a partir de la STC4360-2018 de la Corte Suprema de Justicia de Colombia". A: *Revista Catalana de Dret Ambiental*, 2023 (15), 1: 1-34.

Recursos audiovisuals

- Gualinga, E. (2019, 19 juliol). *Los Descendientes del jaguar*, 19 de juliol de 2019. YouTube (vídeo). Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=sDjmtUrVcYQ>
- Pérez Rivera, D. (2024) *Instituto Mexicano para el Desarrollo Comunitario (IMDEC) – Consejo Tiyat Tlali*. (vídeo). Seminari de Litigació Ambiental Estratègica del IVJ de la Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM) i la Universitat de Barcelona (UB). 22 de maig de 2024. Disponible a: <https://www.juridicas.unam.mx/actividades-academicas/3481-seminario-internacional-litigacion-ambiental-estrategica>
- Noval, N. (2024). *Breve aproximación al concepto y procesos de la litigación ambiental estratégica*. Ídem (vídeo) Seminari de Litigació Ambiental... Disponible a: <https://www.juridicas.unam.mx/actividades-academicas/3481-seminario-internacional-litigacion-ambiental-estrategica>

La crisi ambiental en la qual estem immersos té un abast global i local que afecta greument el medi ambient i les persones.

Aquesta guia és una eina dirigida a grups, estudiants, professionals i a qualsevol persona interessada amb l'objectiu d'oferir informació rellevant i pràctica sobre l'exercici de la litigació ambiental estratègica. El seu objectiu principal és ser usada per a la defensa dels drets humans i ambientals col·lectius davant aquelles accions i omissions per part de poders públics i privats que els posen en perill.

Ha estat elaborada pel Fons de Defensa Ambiental amb la col·laboració de la Clínica jurídica ambiental del programa dret al Dret de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.

